

GAZETA LITERARĂ

pag. 5
Versuri de
ION BANUȚA

pag. 2
AUREL MARTIN:
Cronica literară
(Corneliu Leu: „Puterea”)

Anul XI Nr. 21 (531) Joi 21 mai 1964

ORGAN SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

8 pagini 50 bani

„Iașul „s-a bucurat” în trecut de multe epite, care de care mai ademenitoare. I s-a spus astfel, cînd „bătrînul Iași”, cînd „Iașul patriarhal”, cînd „cetatea culturii”. Potentații politici din trecut, cu preocupări de adulații electorale, își exercitau cu mare dexteritate și cu teatrale efecte coarde vocale și musculatura toracelui, folosind ca flori de stil aceste epite, atribuite mărinimos ca niște medalii unui veteran.

„Cultural” era denumit Iașul cu entuziasm de toți politiciștii, știut fiind că doar cultura nu cerea nimic. Și Iașul și-a luat porecla în renume. Oamenii de știință trăiau modest din bugetul propriu, fără năvală și spirit de concurență pernicioasă la ugerul bugetului statului; scriitorii, mai mult sau mai puțin clasici, găseră în Iași destule bojdeuce și mansarde, iar studenții săraci destule subsoluri și atenease. Natura darnică învălăia totul în frumuseți gratuite. Castanii acopereau cu palma lor lată, mai bine decît foile de vie, răni și sărăcii. Luna plină era mai mare și mai regină aici, desfășurîndu-și finele voluri străvezii, de deasupra dealului de la Repede, creînd o împărăție de vis pentru poezii ei ieșeni, și culcînd pe-o aleie din grădina Copoului, umbra feiului lui Eminescu.

Călătorii străini aduși cîndva de soartă, temporar, în acest Iași, n-au uitat cît au trăit această aventură și au redat în memoriile lor și bojdeucele de lut, și străzile desfundate podite cu grinzi de lemn, ca un pod, și noroiul care ținea dedesubt printre ele, ca într-o farsă proastă a municipiului. Starea asta o găsim neschimbată și în notele călătorilor de la 1860 ca și în ale celor din anii 1882—85.

Persistența aceasta în mizerie a imprimat Iașului un caracter imuabil și străvechi, ceea ce i-a dat denumirea de „patriarhal” pe care, docili, ieșenii au acceptat-o, ca un fel de pană. Psihologia oamenilor s-a conformat astfel stărilor de lucruri obiective și concrete, pe care au început chiar să le iubească.

De aici, uneori, un lirism al mizeriei, al trecutului, aproape o ostilitate împotriva oricărei înnoiri. Drăgălașa noțiune de „pitoresc” transpunea pe plan estetic în inerție comodă, o familiarizare sentimentală cu ruinele și cu mizeria.

A apărut tendința prezumțioasă, căci lipsită de teme, de a scoți orice vechitură, drept monument, fie ea și o imundă tavernă din piața Unirii, în care se adunau la un ceai, birjarii cu biciuștile în mînă, pe cînd caili stînd în trei picioare, dormitau înhamăți la trăsurile antediluviene, alinate în fața statuii lui Cuza, ca un rînd de atelaje ale unei armate caricaturale. Intelectualii, scriitorii romantici, poezii au absolutizat și împodobit această stare de spirit. I-au dat un fel de suport teoretic. Au constituit din ea decorel cel mai adecvat visării și boemei.

Viața își are legile ei de progres, impulsivitate ei înainte. Iașul vechi a devenit literatură: amintiri, memorii, poeme, povestiri. A trecut la secția de stampe; la arhivistică. Așa cum a fost, în curînd va trebui să fie descoperit, la fel cum îl descoperim în aspectele lui de la 1880, în notele călătorilor străini.

Nu mai există cafeneaua birjarilor, nici cea cu biliard a miștilor, nici circul Sidoli, nici faima Calcaini, nici mîrdăria legendară, și au dispărut și sint pe cale să dispară vechile cocioabe, bojdeucele ce-și transformaseră nenorocirea în faimă. Rămîn, falnice, cele 7 coline dimprejur, ca-n jurul Florenței, și monumentele.

În rest, un alt oraș, cu totul și cu totul nou, se înalță zi cu zi, pe mo-

(Continuare în pagina 2)

DEMOSTENE BOTEZ

IASUL DE AZI

EMINESCU ȘI SHAKESPEARE

E foarte probabil ca Eminescu să fi făcut, încă din anul adolescenței, temeinice lecturi shakespeariene. Cunoașterea și admirația pentru genul „divinului brit” i le va fi înlesnit — fiind seama de puținătatea, precum și de precara calitate a traducerilor românești din acea vreme — săpînirea timpurie a limbii germane, prin intermediul căreia gimnaziul din Cernăuți putea consulta o transpuneră exemplară, devenită clasică: aceea datorată lui Schlegel și Tieck. Cronologia vorbind, prima mătură a lui Eminescu despre Shakespeare o aflăm în romanul postum Geniu pustiu, scris la București, între 1868—1869, cînd poetul ocupa funcția de „suflet II-a” la Teatrul Național. Prietenul lui Toma Nour zărește într-o noapte limpede „o jună fată muțată-ntr-o halnă albă”, înfiorînd cu degetele ei „clapele unui piano sonor”, și o asemuiește, în nota lunatismului romantic, cu o nebură și angelică Ofelia: „Parcă geniu divinului brit Shakespeare expirase asupra pămîntului un înger lunatic — o nouă Ofelia”. Această frază e reluată și în Sărmanul Dionis². O mătură anterioară — deși indirectă — a cunoașterii lui Shakespeare poate fi considerată Mortua est, apărută în Convorbiri literare la 1 martie 1871, dar cu variante datînd din 1866. Meditația asupra morții din aceste variante prezintă, ca și textul definitiv, un semnificativ paralelism

cu reflecțiile din celebrul monolog al lui Hamlet (Hamlet, act. III, sc. 1). În submanuscrisul Elena (cum îl numește Perpessicius) este copiată, cu data 1866 octombrie, prima variantă la Mortua est, intitulată Elena — meditațiune. Chiar în această primă versiune necristalizată, înțelînim versurile care trîmțind gîndul la monologul hamletian: „Căci nu știm de este în lume mai bine/A fi sau a nu fi...” (folosim ediția Perpessicius, M. Eminescu, Opere, I, p. 301). De asemenea, „A fi sau a nu fi au ne tot una?” (idem, p. 302). Versuri aproape identice apar și în altă variantă, copiată prin 1870, sub titlul Mortua est (idem p. 304—308), ca și în forma cea mai apropiată de textul publicat, unde intervine, după ipoteza că moartea ar fi „o mare de siele”, tulburătoarea întrebare „Dar poate?...” (idem, p. 300). Ecurile shakespeariene sînt indubitabile și în textul definitiv: „Ș-apoi... cine știe de este mai bine/A fi sau a nu fi...” etc.

Fără îndoială, perioada vieneză (1870—1872) înseamnă o îmbogățire și o adîncire a cunoașterii lui Shakespeare. Eminescu vede acum în marele poet al renasterii engleze — pe linia unora dintre esteticienii preromantici și romantici — ilustrarea cea mai desăvîșită a conceptului de geniu. Artă lui Shakespeare se distinge prin organicitatea ei profundă, prin intima legătură pe care o stabilește (ca să parafrazăm o expresie eminesciană) „între lumea bulgărilor și lumea ideii”. Față de artistul modern, atins de conștiința epigonismului steril, aseptice și rece, Shakespeare reprezintă o plenitudine, bazată pe un echilibru al facultăților creatoare: Inepuizabilă fantezie, dar și mare capacitate reflexivă, spontaneitate intuitivă dar și putere de observație exactă etc. Deși, în bună măsură, imaginea eminesciană despre Shakespeare stă sub semnul teoriei geniului natural, nu lipsesc și alte implicații, care ar putea fi mai bine surprinse dacă vom lua în considerare distincția pe care o stabilește poetul într-un articol scris la Viena și publicat în Familia din Pesta, nr. 2 (18) din 30 ianuarie 1870³. Eminescu vorbește despre Shakespeare în legătură cu eseul înregistrat de Bolintineanu în documentul dramaturgic, eșec datorat cercării de a înflăcă pe „geniala acvillă a Nordului”: „Causa căderii celei adînci a d-lui Bolintineanu în aceste creațiuni, pare a fi împrejurarea cum că a aruncat ochii pe geniala acvillă a Nordului pe Shakespeare (...). Shakespeare nu trebuie celui, ci studiat, și încă astfel, ca să poți cunoaște ceea ce-ți permiț puterile ca să înțelegi după el — căci după părerea mea, terenul shakespearian, pe care D. Bolintineanu ar fi putut să-l

Matei CALINESCU

(Continuare în pagina 6)

VICTOR EFTIMIU

LUI EMINESCU

Tu, ce-n ritmul melancolic al baladei populare
Ai cîntat durerea noastră de la munte pîn-la mare,
Cîntăreț al suferinței, al minunilor trecute
Într-a îngerilor lume liniștit acum du-te,
Căci necazurilor vieții le-ai adus un sfînt prinos:
Strai de purpură și aur, versul tău armonios...
În zadar ceruși în viață o lumină să s-arate,
Cînd slăveai albastra noapte din privirile-adorate.
Dar acum, acum te cheamă, în iubirea lor dîntii,
Visătoarele copile ce te țin la căpătii...
Nu simți tu în nopți cu lună cum s-adună pe-ndelete
Feji-Frumoși cu păr de aur, zburători cu negre plete,
Cosînzenele, fecioare ce-ți roiesc lîngă mormînt?
Nu-ți aduce glas de buciim blînda botere de vînt?
Ca un stol de corbi trecură deznădejdiile grele...
Vin la teiul tău acumă somnoroase pășărele
Să-și ascundă sub aripă obositul căpușor...
Ca și ele, dormi în pace somnul dulce, somn ușor...
Dormi în pace. Dulci iluzii vor veni să te-mpresoare,
Or să-ți cînte de departe, singuratece izvoare.
Iar pădurea murmura-va: Numai eu știu să te-ascult
„O, rămii, rămii la mine — te iubesc atît de mult!”
Te iubim și noi atîta, drag copil al suferinții!
Ne-ai vrăjit copilăria și bunicii și părinții,
Tot ce e simțire naltă, caldă, suflet românesc,
Ai vibrat pînă-n zenitul unde aștrii se-nîlnesc.
Noapte bună! Noapte bună!... Universul tău de gînduri
N-a fost scris să-l nimicească învelişul cel de scînduri.
El împarte înstelarea-i din hotar pînă-n hotar,
Preamărînd pe cel ce fuse „Împărat și prolețar”!

DIN
SUMAR

DUMITRU MICU: Elogiul vieții active (pag. 3)

BARUȚU T. ARGHEZI: Pagini din album (pag. 3)

TUDOR ARGHEZI

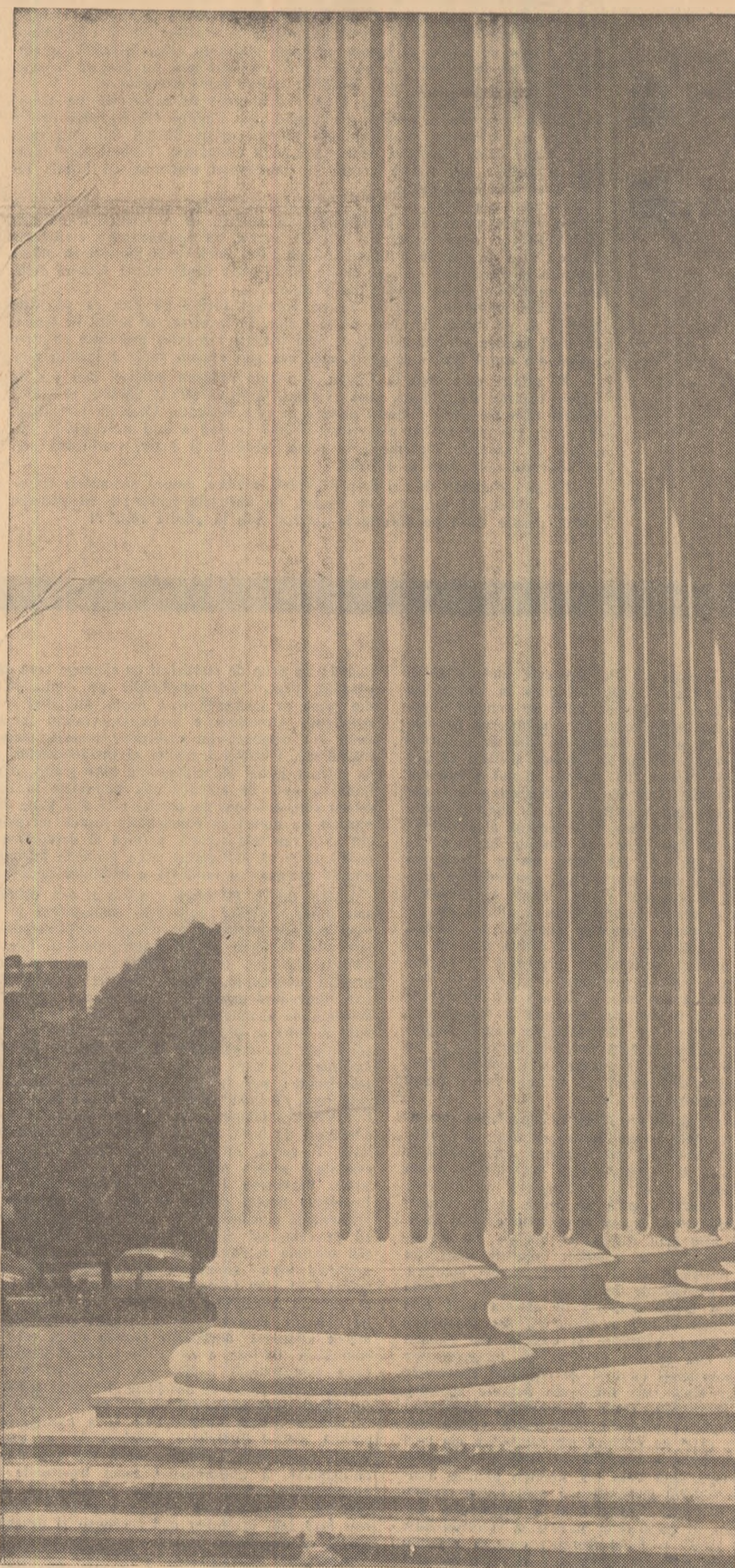
MIEZUL NOPTII

Fie nori, fie senin,
Noaptea gîndurile vin,
Întrupate, nu în vis.
Nu știu cine le-a trimis.
Și mă-ntreabă ce-ai făcut
De cînd nu ne-am mai văzut?
Ce-ai făcut în timpul zilei?
Ai dat dajdăile milei?
Ai dat dragoste și pace?
I-ai dat dragostei pomană?
Ai pus vrăbiilor hrană,
Florilor apă-n ghivece,
Îngrijit că ziua trece?
Ai cernut din praf și tînd
Vre-o fărîmă de lumină?
Strînse gîndurile-n treabă

Gînd cu gînd și împreună,
Spune de-ai făcut o treabă
Împlinită-n vreme bună?
Să răspund la întrebare
Parcă vorba ei mă doare
Și răspunsul vine greu:
Mi-am făcut pușinul meu.
O să caut să m-ascult
De pot face și mai mult.
Însă mergeți și-n treabați
Ce-au făcut și ceilalți frați.
Nu cumva furați de șoapte
Ziua lor e tot o noapte?

Mai 1964

Fotografia 1 STASEK CORVIN

ȘANTIERELE
ANULUI XX

a construi

I-a fost dat Călărășului, „orfanul țării”, cum i se spunea altădată, — orașul un pensionari, cerealești, cazărmi, biserică cu turle de tînchea rugînilă — unde în curînd se va termina construcția unui puternic combinat de celuloză și hîrtie; i-a fost dat acestui țîrg obscur să producă cea mai mare colă de lumină a patriei, dacă prin lumină înțelegem materia primă fizică pentru imprimări, pentru nevoile noastre culturale.

Altă linie de forță înscrisă pe harta economică a țării. Alt centru dinamic, articulat în sistemul impetuozității noastre industriale. Pînă vom pipăi produsul combinatului de pe malul Bercei, nu mai e mult. El va face hîrtie din paie, din clăile uriașe ale Bărăganului, blonde, ușoare piramide, an de an înălțate și care, în incinta întreprinderii, sînt singurul semn ce indică natura. Restul e tehnică, e minune a tehnicii ultramoderne. Ea trebuie văzută. Călărășenii o văd zi de zi și pentru ei combinatul e o așteptare înfrigurată, o emoționantă miadrie locală.

Alături, pe trotuarul ce mărginește combinatul, alți bătrîni — ei sînt cu „spațiile verzi” — sîpă în bordură de-a lungul sălților cu lămpi de neon, să pună semințe pentru sălțile și flori, în cea dintîi primăvară a combinatului. În țările alpine, cînd o are ce face, omul pazii intră în vorbă cu ei. Unii au făcut odinioară armata chiar aici, în curtea cu ascimii a fostei cazărmi, plină de remize, care, în loc de tunuri 75 de cîmp, adăpostese acum strungurile atelierelor. Dormitoare cu ciment pe jos, cu scări tocite, rupe de bocancii altor contingente sînt birouri — birourile trustului. Prezentul, la poarta aceasta cu explozie de moloare, este atît de viu, încît aici parcă nu a fost niciodată un trecut și trebuie să faci un efort, să-ți astupi urechile, să încluzi ochii, să să-ți încluzi acolo, în fundul curții, printre sălci, tîrșălaia înfricoșată a „trupe-ților”, dimineața la raport, trăsura cu doi cai albi a colonelului intrînd chiar pe poarta aceasta... și goarna... rîcnetul comenziilor șișînd un moment absentă țîrputul.

Cînd deschid ochii, trăsura cu doi cai albi dispăre și camionul acela masiv, frumos, galben-clor, pe care l-am mai văzut, cu macarata culcată pe spinare, cu clocul ei prins de un cablu în bot, să nu se bălăbăne, intră în viteză pe poartă, lăsîndu-se puțin într-o parte sub povara lui, iar sus de tot, îndărăt, nepăsător, suspendat în cabina strîmă de sticlă a macaralei, stă, fără să se uite la pîmînt, un băiat singur, ca un cosmonaut în capsulă, gata să fie catapultat. Al cui e? Întrebă unul din bătrîni oprindu-se din sălpați și arătînd cu eazmașa spre băiatul din cabină, răspunde omul pazii, care-i știe pe toți. Al lui e? Al lui e? Se miră ei că nu l-au recunoscut? Ce să mai recunoști? Nu mai recunoști nimic. Mei ieri dădeau cu praștia, pe urmă dispăr, învală nu știu unde și vin cu niște meserii pe care țîrgul lor nu le-a pomenit niciodată. Și bătrînii dau din cap și iar pun laț piciorul pe eazma și apasă.

Constructorii combinatului de celuloză și hîrtie sînt majoritatea oameni tineri, veniți din toate părțile țării, — generația Eliberării — și li distîngi numai decît, după un stil al țîr comun. El vorbește concret, în cifre și fapte și nu are alte amintiri, altă istorie decît istoria muncii țîr: se-au lucrat în ultimii douăzeci de ani pe șantiere. După ce vor termina combinatul, mulți vor pleca pe alte șantiere. Unii vor rămîne alături de familiile, cum e

Constantin ȚOIU

(Continuare în pagina 5)

ELOGIUL VIEȚII ACTIVE

DUMITRU MICU

Cum trăim? Această întrebare fundamentală, care, răscolindu-și viața și versurile din tinerețe, revine cu o intensitate considerabilă sporită în poeziile din perioada deplină maturizării a creației lui Tudor Arghezi. Meditațiile poetului au ca punct de plecare adesea viața activă, dinamică, respingerea existenței marginale, fără țel, triviale, a existenței pe care o duc „nerozii, cîmșii din circumi, beți”. În unul din *Psalmii*, poetul cîntă voluptatea luptei, voința de-a alege în viață greul: „Ispitele ușoare și blajine / N-au fost și nu sînt pentru mine / În blăni meu, ca și în cugetare, / De-prins-am gustul otrăvit și tare / Mă scald în gheață și mă culc pe stei, / Unde dă bezna, ca frîmțit scînteii, / Unde-i tăcere scutur cătușă, / Doloh cu lanțurile ușa, / Cînd mă găsesc în pisă / Primejdia o caut și o isc, / Mi-aleg poteca strîmță ca să trec, / Ducînd în cîrcă muntele întreg”.

Poetul vestește insul tiritor, lichid, și afigează sfidător desconsiderarea pentru închinătorii la idolul bogăției. Dintre-o poezie ca *Losif al Ungro-Vlachiei*, se degajă dezgustul pentru lichidul în odăjii. Cuminecătura vîrsîndu-se — scurții! — din potirul tinut în mîini de o bătrînă printă al bisericii, „Unchișorul în genunchi murmură / Părinților sint cu păcat!” în timp ce, slugarnicii și lingșitorii, împacurii se tragă profit pînă și dintr-un păcat de moarte, „părinți-archimandritii / Și arhondarul stavrofor / Se jălăuesc, nemîntăiți, / Cum că păcatul e al lor”.

În *Vlad Tepeș*, poetul, fără să adreseze, asemeni lui Eminescu, complimentul vovod chemarea de a veni să pedepsească „nebunii” și „mîșcii”, evocă amintirea lui cu vădită admirație.

Unul dintre „psalmii”, reluînd un motiv dintr-un pamflet din *Cronica*, îndreptat contra unui „senator”, folosind chiar imagini din pamfletul respectiv, tălmăcește, sub aparența rugăciunii și meditației biblice asupra „desertăciunii avuțiilor, repalsia față de slujitorii lui Moloh, „Psalmul” este de fapt el însuși un pamflet, cum de altfel pamfletele sînt multe din paginile profetilor Vechiului Testament. Ca un alt Ezechiel, poetul denunță cu indignare patina de înăvîrire a „vechimeii” și, ducînd pînă la demență: „Vechiul mea a strîna cu neîndurare / Grădini, livezi, cirezi, bambare, / Și stăpînia lui se-nînde-acum / Pînă la hotarele de fum. / Soarele-apune zilnic și răsare / Într-ale sale patru buzunare. / Văzduhu-i face parte din avut / Cu-al zărilor de stele asterant...”

Ca în toate scrierile argheziene, și în *Psalmii*, imaginea averii aclemită, a fimei și huzurului, se asociază cu aceea a putrefacției morale și fizice, a dezumanizării („Urechea lui, închisă pentru graiuri / Cu seamă, s-a umplut de mucegaiuri” etc.).

Afirmîndu-și dușmănia față de puternicii vremurilor de odinioară, poetul își mărturisește devotamentul și afecțiunea pentru mulțimile truditoare, din sinul cărora o mindru de a se fi ridicat. Creația și-o socotește, în *Testament*, „o treaptă”, „în seara răzvrătii” ce urcă „prin zîpi și gropi adînci”, „de la străbuni” pînă la „fiul” hărăzit să ducă mai deprete mesajul predat oîntăretului de „bătrîni” săi. În cartea pe care o dă lumii, poetul ne avertizează că se găsește încheie „hrisoval (...) cel dintîi / Al robilor cu saricile, pline / De osemintele vîrsate-n mine”. Ploașă, venerația cu care sînt cîntăți înăntăși, se întemeiază pe adinea înțelegere a însemnății muncii lor anonime, de milenii, pe constința datoriei fiului de rob, ajuns cărturar, de a nu uita nicăieri o clipă de undă a porinții. Fără carna mulțimilor fără număr, încovalate din timpuri imemorabile pe cornele plugului, oprimate și nedreptățite, n-ar fi fost posibilă — aminteste poetul armatașului său — ridicarea omenirii pe treptele civilizației și culturii: „Ca să schimbăm, acum, înfîia oară, / Sapa-n condei și brazda-n călimară, Bătrîni-au adunat, printre plăvăni, / Sudoarea muncii aștelor de ani”.

Sentimentul de a datora totul miilor de generații care l-au precedat se traduce și într-o pioasă recunoștință pentru darul sufletesc cel mai de pret primit de la străbuni — limba românească: „Din graiul lor cu-demnari pentru vite / Eu am ivit cuvinte potrivite / Și leagăne urmașilor stăpîni”.

Ajunși aici, confesiunea devine profesie de credință antinaturalistă. Rod al „durerii de veșii întregi”, poezia nu e o „redare” a ei; expresia lirică nu reproduce graiul cîtorora al foștilor robi, ci îl transfigurează, dînd noi relieful valorilor plastice rezultate din frămîntarea îndelungă a materialului limbii.

Procesul de creație artistică este, în concepția și practica argheziene, expresia forțării de sublimare la temperaturi lirice nemaipomenite a suferinței ce a strivit vesucii nenumerate viața mulțimilor și strigătul de revoltă e convertit — fără suprimarea cloocetelor din el — în melodie tulburătoare: „Și, frămîntate mi de săptămîni, / Le-am prefăcut în visuri și-n iocane, / Făcînd din zdrene muguri și coroane, / Veninul strîns l-am preschimbat în miere, / Lășînd în-țreagă dulcea lui putere, / Am luat ocară, și, torcînd ușure, / Am pus-o, cînd să-mbie, cînd să-njuroe”.

Astfel înțeles, notul liric devine un mod de răzburare rafinată a pătimirilor pe care le-au îndurat bătrîni de-a lungul vesucilor. Cemetile robilor sînt „grămădită” pe strunele viorii, avînd aparent menirea de a desfăța auzul „stăpînului”. Dar mîșca cîntecului păstrează, ascuns în ea, tot „veninul” zrii acumulate în inimile sutelor de milioane de slugi. „Intîinsă lenesă pe canape, / Domnița dansul în cartea mea” — Stăpîni, în căca în rîmul cîntecului defășat, dar dăru să pare mai curînd zvrucire epileptică: „Durea noastră surdă și amară, / O grămădită pe-o singură vioară, / Pe care, ascultînd-o, a jucat / Stăpîniul, ca un țap înjunghiat”.

Exponent al neamului său oropsit, poetul își instrună astfel stihurile înclt, prezentate cu insidioasă modestie drept niște biete „cuvinte potrivite”, să sfîșie obrazul împătorilor, întocmai cum biciul lor singureas altădată spînorea țărînilor gerbi: „Biciul rădat se-ntoarce în cuvinte / Și iz-lăveste-noct pedepșitor / Odrasla vie-a crimei tuturor”.

Învățîndu-ne ce să căuțăm în literatura sa, Arghezi ne spune în *Testament* și cum să procedăm pentru a pătrunde în miezul înțeleșurilor ei, tinînd seama de ingenitatea „slovei de foc” cu „slova făurită”: „Slova de foc și slova făurită / Împărăchie-n carte se mărită, / Ca fierul cald îmbrățșat de clește”.

Cu alte cuvinte, mînia nu este strigătul în scrisul poetului de-a dreptul, cum o strigau „bătrîni”, cînd rănceau la vite, ci insinuatul subtil, așa fel încît stihurile, prezente pentru savanții literari, să fie, citite de impresori, efectul unei mine cu explozie înfrîntă: „Rodul a scris-o, domnul o citește, / Fără-a cunoaște că-n adîncul ei / Zace minia huiilor mei”.

O măsurată creație argheziene închinată omului activ, muncii înțeleșă ca activitate demurgică, este și poezia *Belșug*. Muncitorul opearilor dobindește în viziunea poetului dimensiuni de mit. Lucrînd pămîntul, el săvîrșește o operă divină: ia parte la perfecționarea creației.

„Înfrățită cu soarele / Săcurea plugului, cînd s-a întors / Rămîne-o clipă-n soare ca să ardă”, uncata lui principală de muncă apar, precum mai tîrziu, în *Plușule*, ca un simbol al supunerii naturii de către om. Cu ajutorul untelei, omul preschimbă munca, dintr-un blestem al cerului, în binecuvîntare, într-o îndeletnicire sacră: „S-a-nădînat copilul cel pitic / Să are și să strîngă avuție, / Oșinda și-a schimbat-o-n bucurie, / Clădîndu-și slăvi și veanuri cu nimic”. (*Plușule*)

Răspalta nobilă trude este „dumcatal sfînt”, „belșugul”: „Grîu, păpușoi, săcără, mei și orz, / Nici o sămîntă n-are să se piardă...” (*Belșug*).

Poezia *Belșug* înfrățităază un interes special și prin faclura ei artistică. Cum observă Șerban Cioculescu încă acum vreo treizeci de ani, *Belșug* indică, asemeni unei niște de hotar, un moment de hotărîtoare cotitură în evoluția mijloacelor de expresie ale poeziei. Arăta mare, original și în creațiile anterioare, Arghezi se realizează, începînd de la *Belșug*, în forme de o nouitate într-adevăr absolută. Nu mai descriem în stihurile sale influențele handeleziene, simboliste sau de altă natură; nu mai recunoaștem reminiscențe eminesciene. Poezia este în întregime el însuși — argheziene și numai argheziene. În *Belșug*, Tudor Arghezi dispune de o ritmică proprie, înfrățită prin condensări masive, neașteptate alinieri de sunete, rapide rețezări și răsuciri surprinzătoare. Versul porcede melodios, urcîndu-și iambii într-o iactanță pară uniformă, pentru ca, dintr-o dată, rima masculină să pună stavilă efuzivă, dînd naștere unei izbiri și prăvălirii de valuri: „El singuratic, ducîndu-și cer...”

Abia pusă surdina, undă emotivă se ridică din nou, muzicală: „Brazda pornită-n țară de la vatră...”

De astfel de un simplu punct îi oprește, la capîtul versurilor, revărsările. Astfel evoluează întreaga poezie: cu înălțări de ape sumoase, energie ferecate în tiparele soare ale stihurilor indisolubile. Mestecîngul exprimării neabătute nu se oprește însă aici. Cînd are impresia de a fi descoperit întregul mecanism al desfășurării ideii lirice, cititorul își simte dintr-o dată palnăntă stentia, fie de o răsucire imprevizibilă a ritmicii, ca în ultimul vers al strofei penultime: „Din ploplu negru, răzîmat în aer, / Noaptea pe șezuri se desface lîna, / La nesfirșit, ca dintr-un virf de caier, / Urzici cu fire de lumină” — fie de admirabilă năimitorie inversiuni sintactice, menite să pună într-un acord perfect accentul ideii, al pasiunii, cu acela al cuvîntului, purtîndu-și reliefat: „Ager, oțelul zăpă de la fund / Pămîntul gren, muncii cu dumgînie / Și cu nădejde, pînă ce, rotund, Luna și așazi ciobul pe moșie”.

E ușor de observat cum, în primul exemplu, ideea de muncă grea, înverșunată, profund transformatoare, e accentuată nu numai de adverbul cu valoare de epitet, autotransformatore de expresiv: „de la fund”, ci și de cuvîntul cu care acesta rimăază. Scora suprafață, pregnant, adjectival „rotund” ce sună ca un huiubit d. Ecce, apoi, ește prin rezonanță lui gravă, răspunzînd acesteia din rima precedentă. „Așazi de ceva adînc, covîrșîtor, rezultat din

Fotografiile: DAN GRIGORESCU

Baruțu T. ARGHEZI

PAGINI DIN ALBUM

mplinesc 84 de ani în timpul, viața gîndurile, bucuriile, așteptările, împlînirile, puterile și graiul: împlinesc 84 de ani dimpreună cu Arghezi, ocrotitorul și duhovnicul lor.

În grădina de hîrte a bunului lor gospodăru, mai înflorește maci, romanțete, horele, cîntecule, fluturii de lumină — frunze fragede și petale de calicea ale stivelor scrise și ale poeziei murmurate.

Asemnîndu-se frumos viața cu o carte, în paginile cărora sînt zugrăvite unii album, scos, de obicei, dintr-o aripă unui cocor călător printre deșerte, cartea pe care am vrea s-o răsfotăm e un album.

O delicată idee — un Album Arghezi — desprinsă din inițiativa întocmirii *Scrierilor cuprinzătoare* a tot ceea ce a lucrat Arghezi timp de aproape 70 de ani, a condus aparatul fotografic, un condei și subțila îndelețnicire de potrivire a cuvîntelor.

S-ar părea ușoară sarcina întocmirii unui album, scos, de obicei, dintr-o aripă unui cocor călător printre deșerte, cartea pe care am vrea s-o răsfotăm e un album.

S-ar părea ușoară sarcina întocmirii unui album, scos, de obicei, dintr-o aripă unui cocor călător printre deșerte, cartea pe care am vrea s-o răsfotăm e un album.

S-ar părea ușoară sarcina întocmirii unui album, scos, de obicei, dintr-o aripă unui cocor călător printre deșerte, cartea pe care am vrea s-o răsfotăm e un album.

șă și citește și lui îi sînt recunoscător că știu cum se ține condeiul între degete... Am mai avut un „maestru”, care era el însuși un scriitor, Gilber, profesorul meu de romină din gimnaziu. Gilber era un oltăean zăcut inteligent, plin de voie bună. Era un mare profesor și un mare cunoscător al limbii românești. El a simțit ceva în mine și stătea după ora de romină cu mine de vorbă, mă trimitea la el acasă în strada Romană ca să citeșc în biblioteca lui... Avea hărul limbii românești la maximum... Printre maestrul mei aș mai socoti, așa la un loc, pe nume sau fără nume, mai mult un fapt decît o persoană: ducerea mea la minăstire. M-am dus acolo mai întîi pentru că aveam o odată a mea undă să lucrez și să citeșc... Găsisem limștea pe care înfrăță parte nu o aveam, cărți multe de citit și pe unii călugări deosebit de inteligenți...”

Arghezi a început să scrie pe la 15 ani și a publicat prima lui carte abia la 47 de ani, vîrstă la care mulți candidați la literatură încetaseră să mai scrie. Stihul lui de lucru și munca fără întrerupere, diriză, fără grabă de a publica, încercînd mereu ideea și cuvîntul în forță de hîrtie...

Cînd a fost mă hotărîșe definitiv, am ales scrișul nu pentru că îl făcuse mai ușor, dar într-o scrisă și desen care îmi plăcea cel puțin cît și scrișul, a trebuit să luăm condeiul în locul pensulei pentru că în anjungeam un colț de masă și un potec de hîrtie...

Coleg de școală cu Steriadi, prieten cu Luchian, Francisc Sirato și Camil Ressu, Arghezi trăiește, am putea spune, a doua lui pasune tot prin linie și cerneală, zugrăvînd în scris licoane vili...

Arghezi a intrat în literatură cu prima lui carte *Cuvînta Potrivită*, abia în 1927. Adunată încet, noaptea după noaptea și ani după ani, versurile legeau de fapt hîrtia strînsă într-un volum.

Activitatea de scriitor, Arghezi și-a împlinit-o altă de strîns cu Mărtisorul. Încet se poate spune că fără Mărtisor multe pagini de literatură n-ar fi apărut nicodată, după cum fără ostensala condeiului, Mărtisorul n-ar fi putut să existe. Se știe că Mărtisorul sînt gră-

dina și casa așezate la marginea Bucureștilor, pe creasta unui deal și pe strada care poartă, acelaș nume... Linștea adîncă a nopților cu ferestre deschise îl aduceau mîrosul pămîntului și adîncul cerului cu stele. De-părțile îl aduceau scrișurile orașului. Grădina, cîntecul de greieri și bălăile din vale orchestre întregi de broaște și brotăcei. Prin livadă zburau țezii caprelor albe. Cîlinii întregeau atmosfera de mare familie a omului înfrățit cu el, cu toate otrăvnițele la un loc, cu vrăbiile și cu porumbii. Cîte o miță, cînd Alba, cînd Jilva, cînd Linx ori Schija, călcău încet pe tinicheava ferestrelor chemînd în zilele de frig pe tătuț și pe măcuța lor să le deschidă gemuși și să intre la căldură — și au intrat cu toții în literatură.

De la primele versuri publicate și pînă acum au trecut aproape 70 de ani de viață și de scris. Ni se permite oare o indiscreție privitoare la începuturi și la meșteșugul scrișului?

Meseria scrișului, — ca și nu zic chemarea, ne răspunde Arghezi, îmi place încă din copilărie cînd simțeam că de la mine se aștepta să scriș, că de voi fi în stare să scot vreo două o carte întregă. După altă ană în trecut, constat că am scris o grămădă de cărți. Meseria scrișului mă interesează mult și pînă în zilele mele în vreme ce scriș și de cerșit. Scrișul e o meserie și de exigentă. Scrișul îmi place pînă ce încheie pagina, mai tîrziu îmi displace. Nu mă-a plăcut nicodată să scriș în plîm, cel mult dacă glumesc citeodată cu moartea. Cu atît mai puțin mă pot amuza manuscrisurile înu iză pînă... Asociez însă a acestei durate de o viață și de scris, cel peste 70 de ani și tovarășii mele de viață, Paraschiva, precum și ce peste 70 de ani ai cămăciei noastre oneste, de multe ori foarte greu dar primită cu răbdare învătă, a ei din mîntul Bucurcovei, iar a mea, din rîplile Gorjului părintesc...

Vorbînd cu Arghezi despre literatură, vorbînd fenomenul literar, despre scriș și autori, conversația capătă conturile unei destălmîiri profesionale.

Literatura e și o chestiune legată de tinerețe, nu de vîrstă, de tinerețe

— Cam care au fost autorii preferați de tinerețe și de mai tîrziu, din literatură universală?

— De la latină Nacl de la greci Homer, Vechiul și Noul Testament care au pagini de o mare frumusețe literară... Cronicii noastre, Verlaine, Baudelaire, Jules Laforgue și alții și cîntecul contemporaneității imediată oferă lecturi frumoase, mai ales dacă sînt scrise bine. Cititorul, ortocare ar fi el, alege singur lecturile preferate după carte, după autor și mai ales după zvrucirea inimii lui. O carte, ca să zic bun, trebuie să zvrucască de la prima frază...

— Să sperăm că Albumul nostru va fi în stare și el să fie pe placul celor...

— Literatură e și o chestiune legată de tinerețe, nu de vîrstă, de tinerețe

— Cam care au fost autorii preferați de tinerețe și de mai tîrziu, din literatură universală?

— De la latină Nacl de la greci Homer, Vechiul și Noul Testament care au pagini de o mare frumusețe literară... Cronicii noastre, Verlaine, Baudelaire, Jules Laforgue și alții și cîntecul contemporaneității imediată oferă lecturi frumoase, mai ales dacă sînt scrise bine. Cititorul, ortocare ar fi el, alege singur lecturile preferate după carte, după autor și mai ales după zvrucirea inimii lui. O carte, ca să zic bun, trebuie să zvrucască de la prima frază...

Tocul zisua aceea, pînă noaptea, tîrziu, și-apoi încă o zi și o noapte, cu Prina alături. Dumitru Bazaca exploră cu înfrigurare murea lui Glave, o creastă de deal erodată, cu o pinză subțire de salciami ofiliți, la miazănoapte, și cu o tăietură adîncă, la rădărit, ca peretele unei prăpăstii, dincolo de care, în jos, se desfaceau coastele unei văi largi, către drumul Romorei. Sperația creștea și scădea, de la un sunet la altul și de la o cifră la alta. Cînd lumina ruginită a soarelui îi ținea prospeții, iar luna, miuită în fluroră de arginți, le turbura sufletul, transfigurînd universul și adîncind și mai mult tainele pămîntului, pe care ei se înțeșeseră, fără cuvinte, să le dezlege cu orice preț.

Murea lui Glave se născuse și ea ca urmare a aceluiași mari erodări, care, după cutările kimerice, pornind de departe, de la munții Măcinului, aduseră întreaga regiune la stadiul de penepără. Jos, la cota optzeci și patru, murea glezna Beirine, creștea Bazaca înfuzată săi spania Cola lui Puntea, carotele lui Ilie Vlaie semnau prezența din ce în ce mai constantă a fluorinei, cu lucilul ei sidelos, cînd albastră, cînd violetă, cînd gâbenă. Iar aici, sus, pe porțiunea dintre salciami morhoizi și peretele văii, Dumitru Bazaca înținea pe alocuri aflorimente al căror facies petrografic încă nu era cunoscut în nici o hartă geotelectică. Descoperirea urma albă-gălbuiă a biendei, cenușii de plumb al galenei, verdele-nău al dolomei și peștele roșu al proustiului, ceea mai desădit de tot roul stătoșii de cîmbur. Acestor înfrînți, descărmădătoare, și le adăuga, în noile lui hărți, lucilul mătașos, ca o răsufletă tandră, al barililor, cu privirile ei concludente, ucori galbene, altoni negre, înghetele în carotele ceva mai vechi ale lui Tatamiru și Grigoruță. Se afla, așadar, în contact cu o gamă de sulfuri mesotermale și nu putea să renunțe la ideea că undeva, în pîntecul murei lui Glave, poate chiar sub picioarele sale, trebuia să existe un depozit considerabil de barită, fie sub forma unui filon regulat și compact, fie îngrămădit într-un zăcămint de înlocuitor metatectonic.

Ei, dai îl spuse lui Prina, în ultima noapte, sub luna halucinantă. Tot aici este cheia, la mijloc... — Și ce facem atunci? întrebă Prina, care umbra după el, cu o ranită plină de probe în spate. Eu aș vrea să o găsim, dar cum facem? Ale murei de grele sînt pietrele astea! — Taci și mai răbdă, zise Bazaca cu un glas obosit. S-ar putea să mai fie foarte puțin și-o vom găsi. E o cheie ușoară, continuă el, așezîndu-se. Piatră e numai pînă la ea.

Era o doua noaptea de cînd nu dormise și simțea cum îl picurau somnul. Voinea încetase să mai fie o noțiune abstractă, devenise concretă, ca un pilon de granit, de care el așază cu amindună mîinile, strădîndu-se să răspundă și să rămîină vertical și lucid, să urie în tăcere la obrăji pămîntii ai lui Prina Ștefan, care în ultimele zile elabise ca o umbră.

— Mai rezistă? întrebă. — Rezist, zise Prina, punînd ranita jos. Dar nu e bine să stăm, trebuie să mergem mereu, adăugă el, așezîndu-se alături de Bazaca. Somnul e ca viscolul. Omul se găndește că numai o clipă să șadă și pe urmă nici nu mai știe cum l-a-nghîțit.

— Bine, plecăm... — Cu ochii la luna stropită cu oxid de cupru, Dumitru Bazaca rămase nemiscat, la pămînt. „Undeva, cam pe-aici, ar trebui să avem un complex social” își spuse, cu gîndul la drumul pe care-l avea de făcut pînă la Sarmata. Apoi, ceva încă ca-ntr-o ceață, și el tărăsi, cu senzația stranie că o lampă-l se aprinsese deodată în creier. Petro-Puntea, aflorim în lucrările lor, că în cazul mineralelor din clasa baritinei, metasomatismul se producea cu precădere în rocile calcareoase și că se poate de rar în cuarțite. Iar el, după ce depășise zona calcarelor, fără nici un rezultat spectaculos, era înconjurat din toate părțile numai de cuarț. Atunci? Insemna că ipoteza lui se prăbușește?

— Și totuși, zise el, cu impresia că strigă, lupfîndu-se cu cețurile somnului. Aici e totuși o cheie. Victorie sau înfrîngere, trebuie să vedem ce-i cu ea! — Atunci de ce n-o găsim? murmură Prina, după o tăcere.

Înlocat de naivitatea întrebării lui Prina, care, cu mișcări înfrîzite, își răsuca o țigară din mureci, Dumitru Bazaca dădu să se ridice. Nu izbuti. O lenă plăcută îi aluneca prin tot corpul. Se uită de-a lungul pămîntului scaldat în aburii arginți-roșietici, de cobolînă, și după aceea văzu cum oxidul de cupru înaintea pe chipul prospeților ai lui, desfășurîndu-l. O vreme, Prina Ștefan fumă în tăcere, urmărindu-l fierul privirii, pierdut între cer și pămînt.

— Stau și mă-ntreb... rosti el apoi, cu o voce morocănoasă. Niciodată n-am știut dacă luna e numai o balegă mare sau o mămăligă mușcăbilă.

— Nici una, nici alta, zise Bazaca, smulgîndu-se furios de pămînt. Adevărul e altul: ești un mare poet! Și halucinant amîndoi... Ori poate îi-i foame, mai spuse și luîndu-și ciocanul plecă mai departe.

În ziua următoare, a treia, Dumitru Bazaca simți cum neliniștea se strecoară din nou în sufletul lui, amenințînd să se transforme în deznădejde. Era o stare nouă, pe care n-o cunoștea, pentru că el niciodată nu se simțise atît de neputincios în fața unui lucru, oricît de greu ar fi fost, și crezuse că nimic nu poate fi mai trist și mai demoralizant, decît săracia din casa lui Prina Ștefan. Simțea o durere, și nu putea spune ce anume îl doare, căci nu-l durera nici o parte anume a trupului, ci era o durere care-l cuprinsese întreaga făptură și, cînd se gîndea că poate îl doare stomacul, ori pieptul, ori mina, durerea pierrea, pentru că să revină de îndată ce nu se mai întreba ce anume îl doare.

Se întinse la pămînt, cu ochii închiși. Ar fi vrut să rămîină astfel un timp, ca într-un somn, fără gînduri, fără această durere absurdă și fără prezenta tăcută, dar neliniștitoare, a lui Prina Ștefan, pînă cînd totul se va fi limpezit de la sine, pînă cînd nu avea să-l mai doară nimic. „Cum adică?” își spuse, cutremurat. „Există enigme care se deslege de la sine? Atunci, eu ce mai caut aici, dacă baritina va veni singură la suprafață?”

Dumitru Bazaca sări în picioare și, în ameteala care-l stăpîni cîteva clipe, i se păru că ațeară, că-l ține de cineva. Se întrebă dacă ține de observarea care-l ținea la pămînt, sau de suflarea turbată a deznădeții. „Uneori cazi în eroarea unei geologii empirice”, auzi el, de departe, și făcu ochii mari, în lumina galbenă-topaz a soarelui de amiază. Se scutură, indignat, călîndu-și puterile. Mai demult, îl îndignase petrologul Eugen Puntea, care-i spusese aceste cuvinte. Acum era în

dignat din pricina propriei sale ezitări și neliniști. „Ce-nsemnă asta? Alături de jos e în stare obosela să-l coboare pe om?” îl pierse curajul? În fața acestei probleme de viață și de moarte, cînd era în sfîrșit vrăză despre o ipoteză care trebuia verificată pe o cale integral științifică, el nu mai era în stare să ia o decizie rapidă și defilivă? „Bazaca Dumitru! Ești un om laș?... Nu, nici nu mă gîndesc să abandonez ideea metasomatismului în curaj!” Dar de unde mîner? De unde uita? Cum de unde? Îi Cere-i centrale! Te ignorează Bonaparte Ionescu, pentru că nu vrei să-l accepți ca autor pe Ilfove? Du-te peste el! Bate cu pumnul în masă, dacă lui Puntea i-

frică s-o facă... Asta nu-i tact. Aici ești prea viteaz, dar pînă la București te desumli! — Dom'gîner, spuse Prina, încet, de alături. Eu zic să mincăm, dom'gîner. — Aici erai? De ce nu pui ranita jos? — Așa... Mă gîndeam... — Și numai cu ranita în spate poți să gîndești? — Nu, zise Prina, cu subînțeles. Dar amîndoi ne gîndeam. — Ai devenit enigmatic și mă cam plictisești. Mi se pare că de la o vreme tu nu mai ești Prina. Erai mai cuvioșos altădată.

— Altădată mă gîndeam de unul singur, răspuse Prina, cu privirea în ochii turburi ai lui Bazaca. Dar cînd vezi că se gîndește și altul odată cu tine, n-ai de unde să știi cînd termină și pleacă. Așa că trebuie să îți totdeauna ranita-n spate, ca să țuți după el. Dar o să terminăm și cu ranita asta, poate chiar mîine.

— Vorbești prostii! Unde-ai fost adînceari? — Aici. Mă uitam... zise Prina, retrăgîndu-și privirea. — Și la ce te uitai? De ce nu-ți ducei vorba pînă la capăt? — Citodată vă văd altă de mîinți, că mă gîndesc nu numai să vă supăr cu vorbele mele. Dar văd că și dacă tac, tot vă supăr. Altădată eram liber să tac oricîi, nu vă-ți supărați niciodată pe mine.

— Ce vrei să spui? tresări Dumitru Bazaca, măsurîndu-și de sus pînă jos. Vrei să spui că nici eu nu mi-am dat ca-nainte? — Apoi simți cum îl arde privirea lui Prina și, nemaiputîndu-se stăpîni, începu să strige la el: — Să-ți fie rușine! M-am săturat, înțeleg? M-am săturat și te-aud vorbindu-mi în bobote. Eu am vrut să fac om din tine și tu... Tu par-ai fi Grigoruță, ca Grigoruță vorbești. Inșă Grigoruță e sondaor, el măcar are o meserie și nimeni nu-l întrece în meseria lui, în timp ce tu n-ai luat nimic bun de la el, numai prostiile lui te deprinză...

Prina simți cum strigătele lui Dumitru Bazaca îl trec prin creier, ca niște sărele. Curelele ranitelor îi făceau umeri. Se întrebă de ce nu-l durera umeri și mai de vreme și putea ranita să-i răsună în urechi. Apoi dădu din nou simț cum vorbele lui Bazaca îi săreleau creierii infernizînti și cum mai pe urmă se prefăceau în ecou, izbîndu-se de pădurea înmărmurată.

— Aha, făcu Bazaca, amintîndu-și cu jenă de deznădejdea prin care trecuse. Și cum eram? Ce vrei să zici că-ai văzut? — Dar dacă vă spun, nu vă supărați iar? — Tu am mai spus, nu mă supăr decît atunci cînd tu te ostenești să spui limpede ce gîndești.

A uita trei berze! exclamă Prina, înfrîndu-se. Arată-mi mîna că-trecer, în direcția Sicel. Apoi obrăjii îi se întunecară din nou, și el părăsi berzele, uîndu-se îndelung la porțile lui de salam. Am văzut un gol, zise, mutîndu-și privirea în ochii negri ai lui Bazaca. Asta am văzut eu, un gol îmbrăcat într-o piele de om. — Cum? Ce-ai văzut? — Da, zise Prina. Dumitru Bazaca își mușcă buzele. — Ai făcut iar? — Am făcut. — Nu mai vorbești? — Nu, zise Prina. Asta e tot ce-am văzut.

Obraji lui Dumitru Bazaca pâliseră. Ochii îi scintăiau. „Așa scapără pietrele, noaptea”, se gîndi Prina și se apucă să strîngă liniștit masa. Nu mai era frică de nimeni, se simțea ușurat.

Cu pumnii strînși, Bazaca se ridică și începu să se plimbe, de partea cîcălă a grămezii de pietre. Și amintea cu precizie clipa despre care vorbise Prina. Era clipa cînd lui, după ce sărise de la pămînt, lupfîndu-se cu viscolul negru al deznădeții, i se păru că-l ține. Apoi un gol îmbrăcat într-o piele de om. Rîse. Prina era primul om de pe lume, care reușise să fotografieze sufletul. Iar în suflet, nimic... Cum nimic? Poate numai în clipa aceea nimic. „Sufletul meu e încrederea pe care-o am în puterile mele”, își spuse descoperînd că întodeauna simțise asta și că înșiși a sentimentul acesta și că cînd nimic nu s-ar fi întimplat pînă atîci și nimeni nu l-ar fi umilit în nimic.

Eu zic să mincăm, dom'gîner, spuse Prina, cînd își prăvăli de așezat masa. Nu avem mîner, dar e piine destulă și asta e bine. Intimidat, Dumitru Bazaca dădu să spună că lui nu i-i foame, însă privirea senină a lui Prina, cu vechiul ei semn de întrebare, îl făcu să se așeze alături de el, pe pămîntul cu iarbă prăfuită. Prina se așeză răbdător, cu mîinile adunate pe genunchi, și-l aștepta, așa cum aștepta întodeauna, cînd minca împreună pe dealuri. Bazaca

enigma

de BEN CORLACIU

rîndu-se, cît de grav îl răniseră vorbele sale răstăle pe acest om simplu, dar mîndru și care nu mai trăia, de cînd se cunoștea, decît cu speranța creștîndă că baritina, odată descoperită și smulșă din enigma pămîntului, îi va aduce și lui o bucată de piine pe masă, după ce o văta întregă trăise fără piine și fără pămînt. Avu sentimentul că Prina, rănit de moarte, e gata să se repede asupra lui, ca să se răzbune, și se feri instropic într-o parte.

Prina însă rămase pe loc, nemiscat, parcă înfîpt în pămînt, așa cum se pomenise după saltul de pe grămada de pietre. Privirea i se imobilizase, începea din nou să senene cu un semn de întrebare. „Poate fiindcă crezut că mi-i frică”, își spuse Bazaca și își aduse aminte de Greavu, ciinele lui, din copilărie, pe care-l iubise ca pe cel mai bun dintre prietenii săi. Într-o zi, îl bătușe, iar Greavu răbdase. Numai la un moment dat, poate pentru că el îl lovise prea rău, ciinele îl prinseși pumnii în dinți. Bazaca se înspăimîntase și începu să plîngă, crezînd că va rămînea fără pumnii. Greavu însă nu și-a înfîpt colții în pumnul lui, ci doar i-l a rănit ușor, iar el, după cîteva clipe de așteptare înspăimîntată, deschizînd ochii umezi, s-a uitat cu nedumerire la Greavu. Intins la pămînt, ciinele dădea încet din coadă, răscolînd praful. Acest în priviri aceași umire și aceași mîerșă rănită, pe care în clipa aceea el o citea în ochii albaștri și blînzi ai lui Prina. Nu era nici o urmă de ură. „Nu știți ce faci”, i se păru că-i spuse Greavu. „Eu nu ți-am făcut nici un rău, și tu m-ai umilit, m-ai lovit pe nedrept, dar fii fără grijă, eu n-am să mă răbun niciodată, pentru că eu intr-adesea țin la tine”. El reînchuse să plîngă, și plînsese în hohote, de astă dată nu pentru că-i era frică de Greavu, ci regretînd că-l bătușe.

— De-atlea ori ți-am spus să-ți termini frazele... zise Dumitru Bazaca, cu o voce atît de stînsă, încît, după strigătele de adineuri, amînduora i se păru că totul în preajmă e neliresc. Ca să ne facem înțelegi, adăugă el, trebuie înțeli și știm bine ce e în mintea noastră și pe urmă să vorbim limpede, pînă la capăt. Altfel, de unde să-ți știi ce gîndești? Pe orice om îl doare ceva...

Intorcîndu-se cu spatele, Prina făcu. „Păi dar!” își spuse. „Dacă nu vorbești, eu de unde să știu ce te doare?” Se aplecă și scoase din ranita pachetul cu mincare, pe care-l pusese deasupra

și-și deveni cunoscut, tot atît de curînd se poate să te și pierzi. Viata, prin urmare, nu e o încredere obiastă, viața e o ecuație complexă, de mecanică cuantică, și dacă vrei să o rezolvi integral, trebuie mai întîi să rezolvi fiecare necunoscută în parte.” — Ce faci acolo? îl întrebă el pe Prina, cu un suris liniștit. Impachetezi? Salamul de ce nu-l mîncîni? — M-am săturat, tresări Prina. Glasul lui Dumitru Bazaca sunase blînd și odîhnitor. Era un glas nou, mai cald și mai prietenos decît oricînd. Dar în același timp avea în el ceva atît de hotărît, încît Prina rămase cu pachetul în mîni, la gura ranitei. — Ia și mîncă salamul, zise Bazaca, apropiindu-se de el.

Cu mișcări grabite, Prina Ștefan deslăcu pachetul și se reaseză, nedumerit de acest lucru proaspăt care se ivise în glasul și pe chipul cu trăsături puternice al lui Dumitru Bazaca. Simțea că în fața lui se află alt om, un om al cărui chip îl cunoștea doar ca dintr-o fotografie sau dintr-un vis de demult. Se uită la Bazaca și începu să mîncîne, mirîndu-se o clipă că nimic nu-l mai îndeamnă să nu se supună. Apoi simți cum în sufletul său, mai devreme amar, se instăpînesc dorința de a trăi, și o mare încredere în zilele care urmau îl cuprinsese.

— Nu te lăsa copleșit de necazuri, zise Bazaca. Pe toți ne pîndește un gol, dar speranța și încrederea ne ajută să trecem de el. Trebuie să credem în noi, dacă vrem să trăim. Numai fosilele care, înghețate de goul acesta. Mîncîncă și să plecăm mai departe.

Prina mușcă din restul de piine, apoi mușcă hotărît din salam și, uîndu-se de jos la acest necunoscut prietenos, care devenise Bazaca, înțelegese deodată și ce anume era acea ceva proaspăt, adăugă chipul știut doar pe deasupra, ca dintr-o fotografie vechie, înțelegese și de unde răsunase viața care din nou clocește în sufletul său. Era o lumină, răsară dinlăuntrul lui Dumitru Bazaca și care, alungînd goul întunecat dinainte, i se revărsase în ochi și pe chip. Bazaca, de cînd îl știa el, arătase întodeauna ca un om care crede în puterile sale, dar această încredere avusese în ea și ceva crinice, ceva care, mai ales în clipele cele mai grele, părea că se învecinează cu deznădejdea, și lucrul acesta îl făcuse umor și pe el să-l piardă capul, și nu mai știe ce face. Acum era altceva, simțea el că acum era altceva, o încredere nouă, curățită de urmele epămei și această încredere proaspătă și liniștită a lui Bazaca se revărsa și asupra lui, făcîndu-l parcă să auză și voia el să spună.

— Dom'gîner! Unde mergem? întrebă Prina, continuînd să asculte pămîntul. — Cu ochii pe jumătate închiși, Bazaca tăcea și mergea mai departe. Avea obrăjii îndreptați și întunecați. „Ca pămîntul”, se gîndi Prina, cercetîndu-l neliniștit. Și pămîntul zicea: „Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu!” Iar Prina, urmărind cu înfrigurare lupta dintre pămînt și Bazaca — pînă cînd Prina nu se mai pută stăpîni și rosti, cu un glas surmurat: — Dom'gîner! Păi am ajuns la ripa lui Glave!

— Da, am ajuns, spuse Bazaca, iar Prina văzu că și el obosise. Bazaca se oprise chiar pe marginea prăpastiei, cu ochii pierduți în adîncimea plină de umbre, de sub picioarele lor. — Pe unde-am putea coborî? întrebă el. — Nu pe-aici, dom'gîner. Trebuia să ocolim pînă aproape de sat.

— Ba pe-aici! zise Bazaca, străpîndu-l pînă-n inimă cu o privire ca fulgerul. Dacă ție ție-ți frică, n-ai decît să rămîni.

Era uita cîiva salciami, pe buza râpei, și niște arțari, iar ceva mai încolo, un soc bătrîn. Bazaca se aplecă și le vătă rădăcinile. Aproape cît brațul de groase, ele strîngneau pe alocuri peretele de loess și apoi dispăreau, pentru că din nou să răsară, din ce în ce mai jos, uneori drepte, alteori încolțite sau pline de noduri. Era și o pantă, ceva mai la stînga, dar pe panta aceasta, care de altfel încremenea la rîndu-i deasupra unui abis, nu creștea nici un fel de copac. Dumitru Bazaca începu să se agite de coloro, căuțînd un fîșș, ca să surdă drumul în jos, pînă la cele dinții rădăcini. Pe măsură ce constata că e imposibil să coboare fără riscul de a se prăbuși, simțea cum țeva se aprinde în el, și acest ceva, o voință oarbă, poate mai oarbă decît prăpastia pe care-i pusese în față natura, îl făcu în cele din urmă să nu mai admită nimic altceva, decît că trebuie să se convingă imediat, cu orice preț, dacă vorbele lui Prina purtau în ele, sau nu, adevărul. Pe drum, reluse în minte unele scene, iar rezultatul, după ce mai întîi îl făcuse să surdă, jenat de ideea naivă care-i venise în legătură cu granitul, îl împingea acum înainte, numai și numai înainte, spre enigma din măruntăiele acestei prăpăstii.

— Dom'gîner, zise Prina, cu o voce ocrotitoare. E și-un stejar, dom'gîner. — Unde? De ce nu mi-ai spus? — Cam la cincizeci metri, în direcția unde arăta Prina cu degeul, se vedea un stejar. Era foarte bătrîn. Bazaca se aplecă și-l zări rădăcinile. Cîteva dintre ele, probabil respinse de rocă neprimitoră, ori poate dezgolite prin alunecarea vreunui porțiun de loess, cădeau verticală pînă-n fundul prăpastiei, unde dispăreau în sămînt. — Bine, zise Bazaca și porni grăbit spre stejar. Ești aici? întrebă el, după cîteva pași, fără să se uite în urmă. — Da, spuse Prina, mereu sint aici. Dar de ce nu m-ascultăți și pe mine? — Lasă-mă, zise Bazaca, iar lui Prina i se păru că vorbea cu el în sus. Nu mă bate la cap. Vino cu mine și gata!

— Dom'gîner, nu e bine ce faceți... Cînd sosiră lîngă stejar, Bazaca se uită încrunțat de-a lungul rădăcinilor goale, apoi îl spuse lui Prina: — Uite, ciocanul. După ce ajung acolo, mi-l arunc!

— Da, de piatră. Și oricît eu ecoromnit pe de lături, ca să-l ocolesc, tot peste el nițereau. Nimeni nu știe pînă unde se-nînde, așa că oamenii i-l-au părăsit.

Uîndu-se cu ochi mari de uimire la Prina, Bazaca nu știa la ce se gîndea mai întîi. La relatarea lui Prina, care vorbea liniștit, ca și cînd ar fi discutat despre berze, sau la ceea ce-i spusese odată profesorul Puntea, pe dealul Huzumului... și vînturi puternice aduc de la nord-est mari depozite de loess. Prin urmare, vechiul relief se află la o adîncime considerabilă. Era oare cu puțință ca oamenii, nîșip și pămînt pentru nevoile lor, să fi dat de vechiul relief al acelei porțiuni de deal? De ce nu? Dar asta însemnă că ultima lui Ipoteză, la care ajunsese în casa lui Prina și în fața căreia ezitase chiar în cursul acestei dimineți chinătoare, pînă cînd îl copleșise deznădejdea, căpăta din ce în ce mai multă consistență și viață.

— Ascultă rosti el, turburat. Ești sigur că nu e calcar? — Păi, dar! zise Prina, cu un zîmbet ironic. Ce, eu nici acum să nu știu că bleșematul de calcar e moale? Parcă oamenii, săracii, n-au încercat? Imi aduc aminte că izbea țala, Dumnezeu să-l ierte, cu tirnacopul în piatră și-i sărea tirnacopul cît coloi! Știi cum? Cum mi-a sărit mie ciocanul, cînd m-ași pus să lovesc prima oară... Dar mic-mi plăcea, mai ales pe-nserat îmi plăcea, pentru că săreau ditamai scînteile și eu mă țineam după ele, ca după Hurii.

— O fi granit, spuse Bazaca, dezamăgit.

— O fi, încredințat Prina, închinînd ranita. Ce știi eu? Dar să nu ziceți pe urmă, că nu v-am spus.

Îngîndurat, Dumitru Bazaca porni în direcția pădurii, lovînd uneori cu ciocanul în pămînt. Lovea doar în treacăt, în mod reflex, fără să aștepte de astădată nici un răspuns. Prina venea după el, în tăcere, cînd în spinare ranita plină de probe. Apoi, după cîteva zeci de metri, Bazaca părăsi cărarea cenușie, apucînd-o la dreapta.

— Ce faceți? întrebă Prina, nedumerit. Nu tăiem prin pădure?

Fără nici un cuvînt, Dumitru Bazaca își luă pașii. Pămîntul răsună sub picioarele lui, iar lui Prina Ștefan, căruia, sub povara ranitei, îi venea din ce în ce mai greu să se țină după el, i se păru la un moment dat că pămîntul îi se împotrivesc. „Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu!” dudăia pămîntul, sub pașii îndesați ai lui Bazaca. Adică: „Ba-nu! Nu vă duceți în color”, voia el să spună.

— Dom'gîner! Unde mergem? întrebă Prina, continuînd să asculte pămîntul. — Cu ochii pe jumătate închiși, Bazaca tăcea și mergea mai departe. Avea obrăjii îndreptați și întunecați. „Ca pămîntul”, se gîndi Prina, cercetîndu-l neliniștit. Și pămîntul zicea: „Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu!” Iar Prina, urmărind cu înfrigurare lupta dintre pămînt și Bazaca — pînă cînd Prina nu se mai pută stăpîni și rosti, cu un glas surmurat: — Dom'gîner! Păi am ajuns la ripa lui Glave!

— Da, am ajuns, spuse Bazaca, iar Prina văzu că și el obosise. Bazaca se oprise chiar pe marginea prăpastiei, cu ochii pierduți în adîncimea plină de umbre, de sub picioarele lor. — Pe unde-am putea coborî? întrebă el. — Nu pe-aici, dom'gîner. Trebuia să ocolim pînă aproape de sat.

— Ba pe-aici! zise Bazaca, străpîndu-l pînă-n inimă cu o privire ca fulgerul. Dacă ție ție-ți frică, n-ai decît să rămîni.

Era uita cîiva salciami, pe buza râpei, și niște arțari, iar ceva mai încolo, un soc bătrîn. Bazaca se aplecă și le vătă rădăcinile. Aproape cît brațul de groase, ele strîngneau pe alocuri peretele de loess și apoi dispăreau, pentru că din nou să răsară, din ce în ce mai jos, uneori drepte, alteori încolțite sau pline de noduri. Era și o pantă, ceva mai la stînga, dar pe panta aceasta, care de altfel încremenea la rîndu-i deasupra unui abis, nu creștea nici un fel de copac. Dumitru Bazaca începu să se agite de coloro, căuțînd un fîșș, ca să surdă drumul în jos, pînă la cele dinții rădăcini. Pe măsură ce constata că e imposibil să coboare fără riscul de a se prăbuși, simțea cum țeva se aprinde în el, și acest ceva, o voință oarbă, poate mai oarbă decît prăpastia pe care-i pusese în față natura, îl făcu în cele din urmă să nu mai admită nimic altceva, decît că trebuie să se convingă imediat, cu orice preț, dacă vorbele lui Prina purtau în ele, sau nu, adevărul. Pe drum, reluse în minte unele scene, iar rezultatul, după ce mai întîi îl făcuse să surdă, jenat de ideea naivă care-i venise în legătură cu granitul, îl împingea acum înainte, numai și numai înainte, spre enigma din măruntăiele acestei prăpăstii.

— Dom'gîner, zise Prina, cu o voce ocrotitoare. E și-un stejar, dom'gîner. — Unde? De ce nu mi-ai spus? — Cam la cincizeci metri, în direcția unde arăta Prina cu degeul, se vedea un stejar. Era foarte bătrîn. Bazaca se aplecă și-l zări rădăcinile. Cîteva dintre ele, probabil respinse de rocă neprimitoră, ori poate dezgolite prin alunecarea vreunui porțiun de loess, cădeau verticală pînă-n fundul prăpastiei, unde dispăreau în sămînt. — Bine, zise Bazaca și porni grăbit spre stejar. Ești aici? întrebă el, după cîteva pași, fără să se uite în urmă. — Da, spuse Prina, mereu sint aici. Dar de ce nu m-ascultăți și pe mine? — Lasă-mă, zise Bazaca, iar lui Prina i se păru că vorbea cu el în sus. Nu mă bate la cap. Vino cu mine și gata!

— Dom'gîner, nu e bine ce faceți... Cînd sosiră lîngă stejar, Bazaca se uită încrunțat de-a lungul rădăcinilor goale, apoi îl spuse lui Prina: — Uite, ciocanul. După ce ajung acolo, mi-l arunc!

— Da, de piatră. Și oricît eu ecoromnit pe de lături, ca să-l ocolesc, tot peste el nițereau. Nimeni nu știe pînă unde se-nînde, așa că oamenii i-l-au părăsit.

Uîndu-se cu ochi mari de uimire la Prina, Bazaca nu știa la ce se gîndea mai întîi. La relatarea lui Prina, care vorbea liniștit, ca și cînd ar fi discutat despre berze, sau la ceea ce-i spusese odată profesorul Puntea, pe dealul Huzumului... și vînturi puternice aduc de la nord-est mari depozite de loess. Prin urmare, vechiul relief se află la o adîncime considerabilă. Era oare cu puțință ca oamenii, nîșip și pămînt pentru nevoile lor, să fi dat de vechiul relief al acelei porțiuni de deal? De ce nu? Dar asta însemnă că ultima lui Ipoteză, la care ajunsese în casa lui Prina și în fața căreia ezitase chiar în cursul acestei dimineți chinătoare, pînă cînd îl copleșise deznădejdea, căpăta din ce în ce mai multă consistență și viață.

— Ascultă rosti el, turburat. Ești sigur că nu e calcar? — Păi, dar! zise Prina, cu un zîmbet ironic. Ce, eu nici acum să nu știu că bleșematul de calcar e moale? Parcă oamenii, săracii, n-au încercat? Imi aduc aminte că izbea țala, Dumnezeu să-l ierte, cu tirnacopul în piatră și-i sărea tirnacopul cît coloi! Știi cum? Cum mi-a sărit mie ciocanul, cînd m-ași pus să lovesc prima oară... Dar mic-mi plăcea, mai ales pe-nserat îmi plăcea, pentru că săreau ditamai scînteile și eu mă țineam după ele, ca după Hurii.

— O fi granit, spuse Bazaca, dezamăgit.

— O fi, încredințat Prina, închinînd ranita. Ce știi eu? Dar să nu ziceți pe urmă, că nu v-am spus.

Îngîndurat, Dumitru Bazaca porni în direcția pădurii, lovînd uneori cu ciocanul în pămînt. Lovea doar în treacăt, în mod reflex, fără să aștepte de astădată nici un răspuns. Prina venea după el, în tăcere, cînd în spinare ranita plină de probe. Apoi, după cîteva zeci de metri, Bazaca părăsi cărarea cenușie, apucînd-o la dreapta.

— Ce faceți? întrebă Prina, nedumerit. Nu tăiem prin pădure?

Fără nici un cuvînt, Dumitru Bazaca își luă pașii. Pămîntul răsună sub picioarele lui, iar lui Prina Ștefan, căruia, sub povara ranitei, îi venea din ce în ce mai greu să se țină după el, i se păru la un moment dat că pămîntul îi se împotrivesc. „Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu!” dudăia pămîntul, sub pașii îndesați ai lui Bazaca. Adică: „Ba-nu! Nu vă duceți în color”, voia el să spună.

— Dom'gîner! Unde mergem? întrebă Prina, continuînd să asculte pămîntul. — Cu ochii pe jumătate închiși, Bazaca tăcea și mergea mai departe. Avea obrăjii îndreptați și întunecați. „Ca pămîntul”, se gîndi Prina, cercetîndu-l neliniștit. Și pămîntul zicea: „Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu! Ba-nu!” Iar Prina, urmărind cu înfrigurare lupta dintre pămînt și Bazaca — pînă cînd Prina nu se mai pută stăpîni și rosti, cu un glas surmurat: — Dom'gîner! Păi am ajuns la ripa lui Glave!

— Da, am ajuns, spuse Bazaca, iar Prina văzu că și el obosise. Bazaca se oprise chiar pe marginea prăpastiei, cu ochii pierduți în adîncimea plină de umbre, de sub picioarele lor. — Pe unde-am putea coborî? întrebă el. — Nu pe-aici, dom'gîner. Trebuia să ocolim pînă aproape de sat.

— Ba pe-aici! zise Bazaca, străpîndu-l pînă-n inimă cu o privire ca fulgerul. Dacă ție ție-ți frică, n-ai decît să rămîni.

Era uita cîiva salciami, pe buza râpei, și niște arțari, iar ceva mai încolo, un soc bătrîn. Bazaca se aplecă și le vătă rădăcinile. Aproape cît brațul de groase, ele strîngneau pe alocuri peretele de loess și apoi dispăreau, pentru că din nou să răsară, din ce în ce mai jos, uneori drepte, alteori încolțite sau pline de noduri. Era și o pantă, ceva mai la stînga, dar pe panta aceasta, care de altfel încremenea la rîndu-i deasupra unui abis, nu creștea nici un fel de copac. Dumitru Bazaca începu să se agite de coloro, căuțînd un fîșș, ca să surdă drumul în jos, pînă la cele dinții rădăcini. Pe măsură ce constata că e imposibil să

v. voiculescu

REVOLTA DOBITOACELOR*

Limbile vremii alunecaseră de pe tășul lustruit al baltașelor de piatră pe luciul paștelor de bronz. Și omul nou intra în eră cu tot alaiul de animale, imblinzite, după el.

Intr-un amurg sălbatic de iarnă, el se întorcea necăjit de la pădure. Carul primitiv cu roata otova, dintr-o singură bucată de trunchiuri, se frinsese într-un prăgus și omul ca să-l urnească trebuia să ostenească o jumătate de zi.

Taurii înjugau fluturau minioși capetele, bolovănind ochii cu rămurile de sine din ei spre sulita cu care împungea asprul stâpîn. Ciinele credincios se țira sfios în urmă, schilodit și el în bălăie. Scăpase vînatul, care-l amăgise incurcîndu-și urmele pe ponoare.

Și omul, vînat fără greș, venea cu arcul descordat, aducînd doar un vultur săgetat din văzduh.

El pășea crunt și morocănos, spărgînd cu călcîiul încălțămîntel coaja noroiului amorțit de ger. În întunericul iscat odată cu ceața din pămînt, înălțîndu-se înspăimînta, O piele urlașă de leu îi învalua trupul, așa încît capul fîcării incununa ca un coif fioros cu colții rinjiți, capul omului. Nădragii largi, din blăni de fiară și cizmele năprasnice cu copite grele de aramă, îl creșteau și mai mult. Iar aripile moarte ale păsării fililiau deschise, la fiecare pas, în spatele uriașului, parcă ar fi fost crescute acolo, pe umerii lui.

Cînd intra în ocolul unde își adăpostise familia pe o măgură, sub cozorocul unei stînci, innoplasă.

Haita de cîini ai curții sări furioasă să-l sfișie. Dar, cunoscîndu-l repede, se trase, cu gudurile, înapoi. El însă tot avu timp să-l pleznească pe doi din ei cu piciorul, rostogolindu-i cît colo. Și schelălăile lor umplură ograda.

Femeia leșă din bordei cu pruncii în brațe și ajută bărbatul să dejuce. Apoi oamenii se mistuiră în hrubă. Dobitoacele rămăseră afară singure, în noaptea și ger. Aparate de cîinii lîlniți, și împinși de toame mal degrabă să le sfișie.

Crivățul se zburli și se umilă, suferitor baltaur cu mîl de limbi din care sula venin de ger. Împinse de frică, de foame și frig, animalele se înghesuira una în alta, toate la un loc. Taurii cu grebenele îndurerate și soldurile găurite de strămurarea cu bold de bronz în viri, oile jefuite de lină, berbecii cu coarnele frînte de bită, bivoliții cu ceafa roasă, cîinii schiopătați de ciomăgell. Toți, asupriți, toți, răzvrățiți, împotriva stăpînului. Tirania omului îi scosese din răbdări.

— Azi a fost mai crunt ca niciodată, spuse taurul negru, pe cînd soțul său îi lîngea milos grumazul.

— Ar trebui să-l ței în coarne și să-l verși mațele, zise bivolul ceacir sfredelindu-și cu limba nările.

— De ce n-o faci tu? i-o-ntoarse taurul.

— Eu, vezi, am coarnele țefite.

— Atunci calcă-i în picioare și-l fă zob, cum zobiai odinioară în sîhlă, țigrii.

— Eu singur? Acolo umblam turme întregi. Tuna pămîntul sub noi cînd porneam năvala.

— Numai cîinii pot să-l sfișie, își dele cu părerea berbecul. Cînd rătăciți departe de coclauri după vînat, săriți voi, zăvozzlor, pe el, căci e fiara cea mai aprigă. Eu să am colți și ghiare... făcu cu părere de rău încornoratul...

— Zadarnc amestecați voi în gură vorbe goale ca paiele. Cum să te atingi de el? ofiă cîinele. Voi nu vedeți că este vrăjit? Știți ce putere are?

— Ce? întrebă toate.

— La vînat, el apucă vulturul din nori și-l dărimă jos. Țintește de departe iepurele, cale de o poștă, și biala violetă rămîne acolo, încernită de moarte, și îl așteaptă să vie s-o culeagă. Nu alegă ca mine să-l iasă sufletul, după vînat.

— Cum? își lunguște mina într-alt de sus, pînă la păsările cerului? întreabă o oaie, rumegînd cuvintele.

— Nu. Dar face ceva și mai de neînchipuit. Cînd vrea, își dezlipeste un deget de la mîini, pe care le încordează în chip ciudat. Și degetul, cu o unghie de fier în viri, zboară cît ai clipii singur și apucă pasărea, pe care o aduce jos.

— Am văzut și noi, strigară toate, degetele astea vrăjite, lungi și cu cange în pisc. Are multe în toiba de la spate. Cu ele face semn și oprește pasărea în zbor.

— Apoi asta e vraja, lămurii cîinele. Își scoate și își schimbă degetele cînd vrea și cînd poțtește.

— Dar brațul? se jelui taurul. Ați văzut cum și-l lunguște, de te ajunge la zece stînjini depărtare? Ba și-l și deschilează din cot, ca să-l poată arunca de departe în tine. Val de carne ta, dacă pumnul brațului de adaos are țeară în el.

— Și după ce te-a izbit de te-a amețit, își la brațul de jos și îl pune la loc, roști înfiorat taurul.

— Asta e puterea lui, urmă cîinele. El nu e ca noi dintr-o bucată, încerenit odată pentru todeauna în el, turnat într-un calup din care să nu mai poată ieși. Omul se schimbă și se mlădiază după nevoi. L-am văzut odată, cînd era cald, cum s-a jupuit singur de piele. Eu asudam cu părul tot pe mine. El se răcoarea în apă cu toată carnea de sub piele și păr afară, așa cum scoseseșem eu numai limba.

Mieii, taurii și bivoliții huboseră ochii, minunaiți de povestirile lui și cîinele, îngimlat de ascultarea cu care se învrednicea, urmă:

— Odată am fost de față cînd și-a cros copitele.

— Copitele? Cum se poate? făcu un minz naiv.

— Da, copitele, de la glezne în jos. Îi intrase în ele o pietricică

și-l îngloade. Pe urmă și le-a pus la loc și nu s-a mai cunoscut de unde le lepădase. Cînd a fost să trecem o apă, și-a dezghiocat picioarele mai sus de genunchi, a pus pielea și carnea pe urmă ca pe niște păstăi, ca să nu se ude părul de pe ele, iar dincolo, pe mal, s-a alcătuit din nou la loc. Nu se poate magie mai mare. Să te faci și să te desfăci, să te rupi și să te dregi, să te lunguști și să te scurtezi, dintr-o clipă într-alta, singur.

— Eu nu de brațul lui care se smucește din cot și mă plesnește la zece stînjini depărtare, mă tem, zise taurul ceacir, gros la piele. Pe mine alceva mă împiedică. Fără să vreau, carnea se înfioară pe mine cînd mă apropii de el și mă face să-mi plec grumazul în fața lui: un miros urlaș, un iz de fiară domnitoare mă biruie. De ce crește oare blană de leu pe el?

— Și-i filiiie aripi de vultur hrăpăreț pe umeri, behăi un miel prior. L-ați văzut astă-seară?

— Magie și vrăjitorie, gemu dulce vaca. Uitați-vă! Mina femeii îmi ține loc de vițel. Cînd ugerul împovărat de lapte mă apasă, chem prelung. Și ea vine. Închid ochii și sint tericiță, închipuindu-mi puil sub mine. Nu e asta magie? Ca să-l biruim ne trebuie vrăji mai puternice, farmece mai tari. Aș zice să-l întrebăm pe lup în pădure! El se pricepe.

— Deșteapto, lătră ogarul. Ți s-a făcut de jupuială pe vreo ripă.

— Atunci cum să scăpăm de alita greu și apăsare? Cum să-l răpunem? Nedreptatea lui necruțătoare nu sugrumă tot aflit cît colții lupului?

Deodată ușa de birne se smulse pe neașteptate și în cîsla dobitoacelor răzvrătite, căzu, pe cîleși patru labe, pisica. Pe urmele ei curgeau ochările și blestemele femeii.

După ce se dezmetici din amețelă, pisica începu grijiile să-și șteargă mușlăile și să-și lîngă blana minjita de smîntînă.

— Vai, ce cruzime, surioară! o boi oca.

— Pe sufletul meu dacă i-am greșit cu ceva. Aștia sint oamenii. După ce ne jertfim viața pentru ei în lupta cu șoarecii, priviți cum ne aruncă.

— Ai căzut tocmai bine, muși taurul. Tu ești vrăjitorie iscusita. Proorocesci cînd are să se schimbe vremea, spuți cînd vin oaspeții și ai prietenie cu luna. Invață-ne și ne ajută cum să scăpăm de om. Cum l-am putea ucide? Că ne-am săturat de chinuri.

— Năvăliți asupra lui. Unul singur din voi numai, e de ajuns ca să-l facă praf și puzderii, roști pisica.

— Lesne de spus. Cum să-l faci, cînd este cît un munte și pe deasupra și vrăjitor? Pumnul lui, măciucul de fier, și zboară din mină și vin vijind, să te pocnească de la o poștă, se jelui bivolul.

— Și pe urmă carnea lui de leu are un iz fără împotrivre, se jelui taurul.

— Și cine se poate uita în ochii lui țintă, fără să-i plece pe ai săi numaiideci? Are privirile totdeauna biruitoare.

— Vă înșelați, îi mingiile pisica. Tăbăriți cu îndrăzneală pe el e mai plîpînd ca un vițel. Vi-l dau în labe gol și fără apărare, chiar acum.

— Nu vă luați după ea, schealăi dulăul. Unde l-a văzut ea plîpînd? Vă trage vicleana în capcană, să vă piarză.

— Tot rob mișel ai rămas. Veniți cu mine, miorlăi ea, scuiplînd cîinele între ochi.

Vitele așteptau sfioase, îndoicnice, îndemîndu-se fără holărire.

— Haideți numai cîțiva pași, fricoșilor, îl certă ea. O să vedeți cu ochii voștri.

Și pornind înaintea celei de răzvrătiți, pisica îi duse îndărătul bordeiului, unde șoarecii făcuseră cîteva găuri în perete.

— Puneți ochii și uitați-vă, îi îndemnă ea.

Cu toții, pe rînd, își potriviră: bivolul, peruzeaua ochiului lui mare cît pumnul, capra, gogonul ei de chiblimbar, taurul, oul înșingherat al ochiului cu găbenus negru, porcul țandăra de geam alu-mat ascunsă în grăsimă obrazului... Cîinele, după ce privi cu ochii lui duioși de copil orfan, puse și bumbul umed al nasului și, la mirosul cunoscut al stăpînului, coada începu să i se miște bucură.

Omul se dezbrăca pentru somn, zvirîindu-și una cite una toate vrăjile de pe el.

Baltagul, brațul cel de adaos, zăcea jos, acum un blet clot de lemn. Cizmele cu copite de centaur se pleoșiseră, goale ca două clupecuri uriașe, vlermănoșite de ploa. Blana cu puteri de lei, coiful cu colții ascuțiți, netinsușteți, dezumflați, spinzurau în sul, jumulte și găurite de molii.

Omul leșt din găoacea lor ca un pul golaș, ședea alb și plîpînd, cu carnea mirosind a vițel de lapte. Capul, rotund și mic, ca de miel slăbănog, i se răsucea pe un git fără vlagă. Grumazul taurului, pe lîngă el, era ca un trunchi de gorun pe lîngă o trestie.

Dobitoacele priveau aprinse. Cozile neastîmpărate băteau ca niște năpirci pîntecele flămînde. Ochii se înflăcărau de ură și colții rinjeau.

— Haideți, porunci pisica, curaj! Eu am să miorlăiesc la ușă pînă îmi vor deschide. Voi năvăliți toți după mine și-l sfișiați.

Deodată cîinele, așezîndu-și a doua oară ochiul la bortă, se trase înapoi, spăimîntat, și o luă la fugă. Celelalte dobitoace se grăbădăriră la gaură, priviră din nou și, îngrozite, o luară și ele la sănătoasa, ascunzîndu-se.

Omul izbise două pietre și din mina lui își nise deodată flacăra unui fulger ce înspăimînta animalele în nopțile de furtună. Lumina deveni apoi din ce în ce mai puternică și-l îmbracă tot într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor de fiară. Deasupra lui, tavanul parcă se făcuse străveziu și se răsrîngea prin el stelele, — iar o frîntură din soare veghea liniștită la căpătîiul omului.

*Din scrierile postume.

ion bănuță

LACUL

Lui Eminescu.

Pe sub umbrele de sălcii chipul tremură și doare. Apa de argint se urcă peste murmur la picioare.

Luna-și pierde-n ramuri vadul lunecînd pe ceruri goală. Marea de neliniști cade peste inima-n răscăală.

Lîngă margine de trestii chipul ride în oglindă. Din adîncuri vine-o undă de mijloc să te cuprîndă.

Înelîndu-mă cu gînduri din câmpile lui Marte am deschis cupiorul verii să dea unda într-o parte.

Peste gene de cărbune, — la răscruce de răcoare — răsturnai tot lacu-albastru care vindecă și doare.

PRIVIGHETOAREA

Cînta în codrul verde, pe ram, privighetoarea, schimbînd în veșnic sunet pădurea, vîntul, zarea.

O mină rea, de ură, îi smulse ochii, vîntul, dar pasărea niarăii mai sus își poartă cîntul.

O lacrimă de aur e-n zarea de cărbune și moartea, crud, prin ramuri, începe adînc să sune.

În codrul de durere surpai un cer de stele; cîntînd, privighetoarea, și-a pus lumini din ele.

HOTAR

Noaptea cade în genunchi zorile se smulg din trunchi.

PLOAIA

Lui Mihai Dragomir

Copacii negri parcă au murit, truția le-a rămas stîngheră-n cer și îmbrăcați în coji subțiri de fier călugări par în rugăciuni la schit.

Văd ploaia-n primăveri sub vînt cum plînge-n rînilor din vremuri reci, copacii rid în umbre de poteci suind conturu-n frunze din pămînt.

De strălucirea ploii mă-nfior, orgia de argint mă spală-n zări, port creșterii din veacul meu cîntării și rînilor de ape vii mă dor.

SĂRUTUL

Îl jîndui tot ca un avar și nu de aur ci de vînt, — el îmi strecoară-n suflet cînt și buzele rămin de var.

Sărutul e balsam, iubind, durere grea de te-a rănit aduce vrăji din înfiniți și veșnic e-ntr-un nou colind.

PE SUB SĂLCII PLINGĂTOARE

Pe sub soarele nomad nu plîng sălcile-n gol ci, — dau apelor ocol după ochii mari de jad.

După ochii mari de jad, plumbul pașilor mi-l trec și mi-e frică de înec pe sub soarele nomad.

Pe sub soarele nomad, — îmbrăcîndu-mă-n turchez — lîngă sălcii priveghez după ochii mari de jad.

IN VARĂ

De ierburi plîină și de dor prin apele din alt argint în gema timpului suind te văd sub lună călător.

De griu răsălmăcîit-n vînt ești o liană de iviri din fire de arnici subțiri pierdute-n neștiut descînt.

De braoște și de papuri reci se teme degetul cel mic, se strînge-n sine din nimic cînd greieri scriștie-n poteci.

De ierburi plîină și de dor, de ape vii, de cărbuși, descîbzii în vară mii de uși pe drumul beat de urma lor.

gh. tomozei

TU

Înainte să se facă pămînt, cercurile copacului retezat îmi restituie numele tău zgîriat naiv, lîngă al meu, pe trunchiul blind.

Cercurile amefitoare au strivit între ele, prelungi, fișii din aerul cast de atunci, înainte de a se face uitare.

Poate pe lîngă mine trecu aerul vechi, repetînd umbra făpturii tale și eu îl sorb, cu buzele pale și sint, pentru o clipă, tu...

CORESPONDENȚE

Veghea, cu moartea-n singe don Cristobal Colon.

Pe ducă, lumînarea se legăna în sfeșnic trundind să-i afle chipul de ceară, aplecac pe harta despuiată naiv, de continente...

Țîrziu, țîrîndu-și trunchiul corăbiei, pe ape, zări, cu ochii tulburi țîrîmul așteptat și se văzu acasă, în fața isabelei — într-un salon de piatră cu leneșe vitriuri urcînd către arcade sub care, repetate, cuvintele-i se aud: „Eu mă simt bine. Gata-s de alte drumuri încă, în calea noastră totul a fost normal, normal; văzui-am munți și drumuri de apă și păduri

și galbene nisipuri și piscuri albind zarea în timp ce, de departe, pămîntul pare-albastru...”

Așa-și spunea, cu ochii orbiți de naufragii, îmbrățișînd distanța, don Cristobal Colon...

a construirii

(Urmare din pagina 1)

inginerul Neagu Nicolae, de la beneficiar, șeful serviciului tehnic, de fel din Bacău.

„Ce credeți dvs. despre viitorul combinatului?” Ingerul stă, se gîndește și, ca să nu îi interprete răspunsul, ia o hîrtie și scrie cu mina lui, exact, rotunjind bine literele:

„Comparativ cu fabricile sectorului de hîrtie și celuloză din R.P.R., Comb-Călărași are din p.v. arhitectonic linia cea mai modernă, este utilitat cu cele mai moderne mașini și are gradul cel mai avansat de mecanizare și automatizare. Calitatea produselor sale de hîrtie va putea rivaliza pe piața mondială cu cele mai bune”.

Ingerul Neagu explică avantajele pe care le are fabricarea hîrtiei din paie, raportată la ansamblul economiei naționale. Ce e de reținut în primul rînd e că se cruță pădurea — o grijă veche și permanentă a regimului nostru — și că lemnul care se chealuia pentru facerea celulozei, poate fi folosit mult mai rentabil în alte sectoare ale economiei, înlocuit de o materie „auxiliară” care costă mai puțin și care, ca și stuful, prisoșeste la noi. O socoteală rapidă dă măsura acestei ingenoase economicități, simplă ca toate lucrurile bine chibzuite. Trei tone de paie dau o tonă de celuloză. Consumul de lemn pentru o tonă de caluloză este de 5 m³ — trunchiuri bune la construcții. Consumul anual de paie al combinatului este de 180.000 de tone și înlocuiește 250.000 m³ lemn. Acești copaci jertliți, ar li trebuit rași, anual, de pe o suprafață de 500 de ha pădure, ca să faci din ei celuloză, și pentru regenerarea lor e nevoie de vreo 70 de ani. Deci, țînînd seama de ciclul acestor de relacere a materiei prime, combinatul ar fi avut nevoie de o suprafață împădurită de exploatare de

35.000 de ha — înmulțind suprafața de 500 de ha cu 70, numărul anilor de creștere a lemnului, pe cînd paiele cresc și cad secerate, an de an, mîlarde și miliarde de fire strînse în căli, desori zăcînd nefolosite, negre, sub întemperii, — turme încernite de mamuși lășoși...

224.000.000 de mc. de lemn de pădure sint cuate de cantitatea disponibilă de paie pentru celuloză, pe care o dă numai suprafața regiunii București. Dacă adăugăm la acestea și amănuntul că la cantitatea de paie folosită într-un an de combinat se recuperează automat la sortare, prin de combinat, aproximativ 18.000 de saci de boabe de grîu, rămase în spice, nescuturate și care s-ar fi pierdut, — 18.000 de saci picăni din cer, pe care poli să-i macină, să-i faci făină, pine, reiese că întreprinderea călărășană realizează cu brio cerința primă a oricărei industrii moderne pe plan mondial, caracteristică vișleșului nostru avînt economic: EFICIENTA, maximum de practicitate.

Gheorghe Ion, șef de echipă, lăcăuș al trustului de construcții are 29 de ani. Lucra la Onești la I.I.B. pe un șantier și acolo a auzit de combinatul de la Călărași.

„Eram curios să văd cum e cu combinatul de aici, și am venit la Călărași”. „Numai din curiozitate?”. „Da, eram curios, repetă el — eram curios cum se face din paie hîrtie. Eu lucram pasarele, grînzii metalice, balustrăzi pentru combinatul de celuloză și hîrtie, și lucrînd ca lăcăuș, îi rugam pe tehnicieni să-mi explice și mie fenomenul de transformare a paiului în celuloză. Sint lăcăuș, dar pot să vă explic cum se face aici hîrtia. Să vă explic? ...Pe urmă declară: „Mă simt mulțumit că am contribuit și eu cît de cît la construirea combina-

tului. Fiecare om în sufletul lui, la darsa în folosință e combinatul, va simți o sărbătoare”.

Onică Mihail, 29 de ani, a fost la început zidar pe șantierul Penicilina-lăși, a mai lucrat și pe alte șantiere, pe urmă trustul l-a repartizat, ca frunțas în muncă, la Călărași. I s-a încredințat sectorul „tocătorie”. „Cum ne-au primit călărășenii? Am fost stimați de întregul oraș. Gazda mea, lucrează la banca de investiții. M-a primit cu bucurie. El e contabil. A zis: bine că ne faceți și nouă o uzină în Călărași, să avem și noi o uzină. Vrea să lucreze și el la combinat. Pe băiatul lui, vrea să-l califice tot pentru combinat. Din Călărașul ăsta, înainte toți plecau, își luau lumea în cap, își căutau rostul în altă parte. Acum nu mai pleacă. Ce să mai plece — au combinat”.

Milenco Nicolae e maistru constructor și a împlinit nu de mult 40 de ani. E un bărbat solid, înalt, cu fața mare, netedă, arsă de soare, cu ochii negri mici, apropiați, foarte vii și cu un nas lung arcuit ca un cioc. Fecior de muncitor constructor, s-a născut la Buzău și în primii ani ai Eliberării a lucrat ca dulgher, fierar betonist, pe urmă, tot în construcție, la mine și cărbuni, pînă în 1950. În cadrul Trustului 10, a lucrat ca maistru constructor pentru gospodăriile colective: grajduri, remize, băzoze, combine, grupuri sociale, cantine, ateliere mecanice, pînă în 1957 cînd s-a dus la Năvodari la uzina de fosfați și acid sulfuric. În 1962 a venit la Călărași. A lucrat la executarea pilotajului de la hala mașinilor, lot. I și la construcția halei de mașini, la complexul de tratare a apei. Cu experiența lui căpătată pe atîtea șantiere din țară, a fost numit lector la „Lucrări tehnologice” în ca-

Constantin IOIU

EMINESCIANA

UN DOCUMENT REVELATOR

O STROFĂ INEDITĂ

In editia sa de Poezii complete ale lui Eminescu (Vol. I.) A. D. Xenopol publică poezia La Baudius, cu următoarea notă în subtitlu: „Această poezie a fost scrisă de Eminescu în limba germană pe când era la Viena și dedicată artistului german Baudius. Traducerea e de mine. Originalul l-am pierdut; mi-a adus aminte numai de cele 4 versuri finale: *Wie Stern... etc. A. D. X. - Acad. G. Călinescu reproduce aceste patru versuri în Viața lui Mihai Eminescu (1932), iar în anul următor Torouțiu, în vol. IV al Studiilor și Documentelor literare p. 280 și 312. La reproduce și el, împreună cu traducerea lui Xenopol și un facsimil. Poezia are două strofe a câte cinci versuri; primele șase versuri ale originalului eminescian, în nemțose, au rămas până acum necunoscute.*

Cele două strofe, atât traducerea lui Xenopol, cât și textul german al lui Eminescu, se găsesc însă într-un dosar *) provenind de la Iacob Negruzți, laolaltă cu alte numeroase piese aparținând unor jurnaliști mai mult sau mai puțin cunoscuți: J. Bonifacio-Hétrat, Alex. Obădănuș, O. Carp, M. Cugler-Poni, A. Naum, Arthur Stănuș, N. Ganeș, Ana Căntă-Cherbanach, Samson, Bădărescu etc. Fiia, de dimensiuni 210 x 17 mm, cuprinde pe față textul românesc intitulat La * * *, iar pe verso, textul german fără titlu, semnat M. Eminescu. Scrierul, comparat cu facsimilul aproape identic publicat de Torouțiu, îl indică drept caligraf tot pe Xenopol. La data acestui redactat, el și-a amintea probabil perfect originalul și l-a încredințat zălostului redactor al Convorbirilor literare.

Iată textul eminescian integral, în limba germană:

Am Himmelhoch der Seele mein
Wie Stern viel Gedanken mild
Im tiefen Grund
Wie Mondlicht
Die Tiefen, bleiches Bild.

Iată și traducerea românească, aflată pe contrapagină:

LA * * *
În pară fierbinte ard stelele sus
Pe-astrul înalt al țării;
Adânc în mare
Lini, tainic apare
A lunii figur' argintie.

Așa'n al meu suflet pe cerul înalt
Cu stele, gânduri multe blânde;
În taină profundă
Ca luna rotundă
Căutăm și palidă născunde.

Faptul că aceste pagini au rămas necunoscute s-ar explica prin căderea modestă a restului materialului documentar aflat în mână lui Iacob Negruzți care, succedându-i probabil în calitate de bibliotecar Centrală de Stat, unde a rămas, secretarul până astăzi, E. Ineștescu de neînțeles că în aceeași mână se găsește un poem scris, potrivit celuiului cunoscut, pentru unul din banchetele anuale ale Junimii, intitulat Revista Junimei din anul 1878. În această Revistă, strofa dedicată lui Eminescu începe cu o caracterizare care va deveni cunoscută pentru Creangă a cărui primă apariție la Junimea se situează în această an 1878: „Corvusul Eminescu, sub impulsul Musei sale / Ne vorbește din cântăreț... (etc.)” (ceea ce arată că reminiscențele din Sărmanul Dionis, citat în 1 sept. 1878 în gazeta Junimei, erau suficiente de puternice).

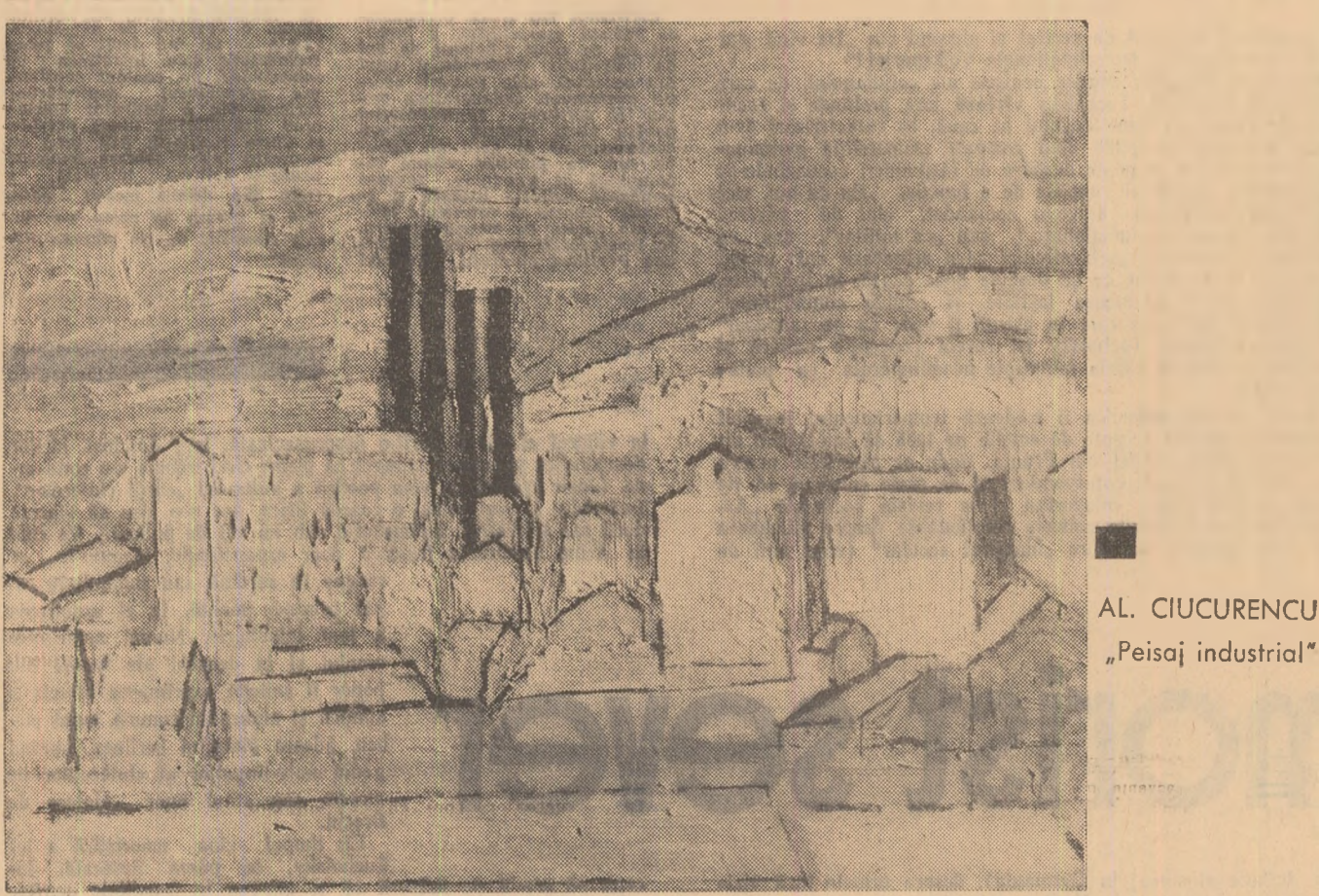
Mircea ANGHESCU

* Bibliotecă Centrală de Stat. Secția manuscrise pachotul CLXVI, mapa 11.

Die Stern leuchten feurig warm
Im hohen blauen All
Im tiefen See
Blickt still und weh
Der Mondensüberball.

Am Himmelhoch der Seele mein
Wie Stern viel Gedanken mild
Im tiefen Grund
Wie Mondlicht
Die Tiefen, bleiches Bild.

M. Eminescu

AL. CIUCURENCU
„Peisaj industrial”

STILUL CRITICII LITERARE

O PRIMEJDIE: VERBOZITATEA

Aș vrea să intrăm de-a dreptul în subiect, adică evitând capcana „preliminarilor” cu care foarte multe dintre articolele de critică literară ne-au obișnuit în ultima vreme și care, prea adesea, nu spun mai nimic.

Cred că unul dintre cursurile cele mai evidente și mai supărătoare ale stilului folosit de o bună parte a recenzentilor și a cronicarilor literari îl constituie alunecarea pe panta verbozității. (Nu-mi dau seama de ce Dicționarul limbii romine moderne nu înregistrează și cuvântul acesta; doar e vorba de înțelesul deosebit de sugestiv caracterul bombastic, găunos, al unui stil oarecare).

Teama de a nu apărea în fața cititorilor cu un vocabular comun și cu o construcție frazeologică obișnuită îl face pe unii dintre autorii textelor de felul celor aflate aici în discuție să utilizeze tot din dinadinsul poeziei „originalitate”. Așa se explică de ce în numeroase referințe literare întâlnim, la tot pasul, cuvinte nu numai pretențioase, dar și, adesea, impropriu folosite, precum și unele construcții sintactice intr-adit de întortocheate, de câznite, în-cet cititorul nu izbuteste să le dea de capăt.

Dar, spre a discuta pe concret, să ne adresăm citorva exemple dintre cele mai recente.

Ne vom referi, de pildă, la o recenzie asupra recentei ediții Scrieri alese de Al. Vlașcu, recenzie aparută sub semnătura George Muntean, în Contemporanul, nr. 11 (909) din 13.11.1964. Iată un pasaj: „Pasiunea participării scriitorului la viața epocii, largă lui receptivitate față de problemele care au hotărât dezvoltarea literaturii și a publicisticii în ipostazele lor delimitate pentru ultimul sfert al secolului trecut, meritele delimitării lui de junimism, caracterul judicios al altor distincții ale sale, utile pe atunci în ceea ce privește teoria procesului de creație literară, l'erzoarea animatorului cultural alit de devotat sprințării tinereilor generații de creatori au fost evidențiate de Valeriu Răpeanu cu pondere și măsură” (sub. ns.).

În fața acestui pasaj cititorul are dreptul să se întrebă ce trebuie să înțeleagă prin „ipostazele delimitate” ale literaturii și publicisticii din vremea lui Al. Vlașcu, prin „problemele care au hotărât dezvoltarea literaturii și a publicisticii”, prin „meritele delimitării lui de junimism”, prin „carac-

terul judicios al altor distincții ale sale, utile pe atunci etc.”, prin „aportul” cu care foarte multe dintre articolele de critică literară ne-au obișnuit în ultima vreme și care, prea adesea, nu spun mai nimic.

Încă un citat din aceeași recenzie: „Vlașcu” nu este opus cu superioritate lui Macedonski, Dulfu Zamfirescu și altor contemporani ai săi, dar nici nu este repudiat printr-o suită de mallozități; studiul fixează cu argumente de substanță locul mai modest al scriitorului, dar aparținându-i cu necesitate în cadrul respectivelor momente literare.”

Și în fața acestui pasaj, cititorul rămâne, în unele privințe, nedumerit: ce înseamnă că „Vlașcu” nu este opus cu superioritate lui Macedonski etc.” și de ce autorul ediției ar fi putut să manifeste un aer de superioritate (caci acesta este sensul formulării) în ceea ce privește fixarea locului literar ocupat de Vlașcu în raport cu ceilalți scriitori? Cititorul are, de asemenea, îndreptățirea de a voi să afle ce a înțeles autorul să spună autorul recenziei a-luncii cinci apreciază că Vlașcu „nu este repudiat printr-o suită de mallozități”? Despre ce „mallozități” ar fi putut fi vorba?

Dar, prin „argumente de substanță”, ce trebuie să înțeleagă cititorul?

Desigur, lipsa de claritate în expunerea ideilor din cele două pasaje semnaltă provine, deopotrivă, din alambicarea stilului și din faptul că autorul lor luze după formulări pompoase, al-căror înțeles cu greu poate fi dedus. (Ați remarcat, desigur, că, în loc să spună „meritele lui Vlașcu de a fi rămas departe de junimism” sau „de a nu se fi apropiat de junimism”, s-a: „meritele de a se fi izolat de junimism”, autorul recenziei zice: „meritele delimitării lui de junimism”, și, de asemenea, în loc de „prin caracterul judicios al altor distincții ale sale”, cuvintele la care s-a oprit pălându-se, desigur, mai „distins”, cu toate că, după cum am văzut, imprimă comunității o notă de imprecizie, de confuzie a sensurilor).

Caracteristic — pentru ceea ce ne-am propus să relevăm în rîndurile de față — sînt și unele pasaje dintr-un articol publicat, sub semnătura Ion Nerej în Luceafărul nr. 9, din 25.VI.a.c., cu privire la poezie din volumul „Ploaie în aprilie” de Stina Dănculescu.

Între altele, de pildă, autorul crotocitului literare scrie:

„O poezie care arată că autoarea poate ieși din marea versurilor sale și e în măsură să se concentreze pe un obiectiv determinat, punînd la contribuție elemente de sensibilitate suavă și precizie este...”

Cum poate ieși o poezie din marea versurilor poetei — e greu să ne închipuim.

Intrebîntuînt aci cu sens figurat, cuvîntul marea, care, după cum știe, înseamnă mișcarea zilnică și alternativă (de înaintare sau de retragere de la țărîm) a apelor mării, datorită atracției lunii și a soarelui, denumite, în contextul amintit, un fenomen artistic din ale cărui condiții obiective îl este cu neputință poetului să iașă. A-tunci?... Folosim cuvintele numai fiindcă sună frumos?

Și apoi: ce să înțelegem prin elemente de sensibilitate nu numai suavă, dar și precisă...?

Încă un pasaj din același comentariu critic: „Volumul de versuri „Ploaie în aprilie” are ceva din caracterul o-desea impetuos, dar și din evanescentia ploilor de aprilie. El constituie o mărturie de pulsare etică a unui spirit tin-

ta?... Desigur, cuvîntul evanescentă sună — și el — frumos, dar, oare, această este destul spre a-l întrebunța? Autorul cronicii literare respective zice — am văzut — că volumul de poezii constituie „o mărturie de pulsare etică...” Nici această „distinsă” imbinare de cuvinte nu exprimă, cu excitație, cu precizie, opinia criticului.

În sfîrșit, ne oprim, o clipă-două, și la un articol: Notăția poetică și prozaică în lirică de Vasile Sandu, apărut în Gazeta literară nr. 18 (528) din 30 aprilie 1964.

„Cîntăm în ordinea în care pașajele respective ne-au ieșit în cale, menționînd că sublinierile ne aparțin: „Inscrierea discontinuă a impresiilor exterioare din realitatea imediată, fixarea atenției asupra unui singur lucru, fără a evada din planul observației imprimă poemelor sale un flux interior susținut de oroarea pe care îl trezește exaltările sardonice.”

Și: „Asfel asociate, toate lucrurile capătă în poezia ei dimensiunea ideii, fără a-și pierde ponderea materială.”

Și: „Pînă și în poezia adine reflexivă, densă de substanțe filtrate...”

Și: „De data aceasta, ea (tehnica notației lirice, n.n.) e suportul concret al edificiorilor sale discursive.”

Încheiem citatele, cu acest pasaj pe care, de altfel, îl socotim reprezentativ pentru stilul articolului în discuție:

Junimii și posteritatea lor au făcut caz de faptul că Titu Maiorescu, ca ministru al Instrucțiunii Publice, a aprobat „două burse universitare” lui Eminescu și Slavici și că pentru aceste burse scoțite de liberali incură în bani publici („adevărată risipă de banii Statului”) ca sume acordate unor convorbitori, criticele fuseser acționat în judecătul parlamentară după oțdere guvernelor Lascăr Catargiu și I. Km. Florescu. În iulie 1876, iure altele pentru: „Juprunculul făcut D-lui M. Eminescu și ajutorul făcut D-lui I. Slavici, studenți la universitatea din Viena și Berlin pentru depunerea doctoratului și teză, cu condițiunea să în urme să însoțească Ministerului acești doi studenți galbeni”.

Spiritual în epocă se acordase în formula contabilă de consolare și burse căpătaseră nu numai celor doi scriitori, ci și alții tineri, care, departe de a confirma încrederea ce se pusese în ei, s-au pierdut în anonimat sau în negurile mediocrității. Bursă primită de Eminescu nu e rotul unei generozități junimiste, ci o înlesnire temporară, ineficientă.

Din documentele de arhivă comunicate aici se înțiră opinia că lui Eminescu i s-a acordat o bursă de accesibilitate. Adevărul este că stipendiul de studii a fost condiționat de la început de obligația reverabilității.

Prima parte a conținutului referatului contabilității din Ministerul Instrucțiunii, înregistrat sub nr. 5.021/16 aprilie 1876:

REFERAT
Diviziunea Contabilității
Domnul fost Ministru T. Maiorescu, prin ordonanța nr. 21 din 26 aprilie 1874 a încredințat a se trimite din fondul mileror 140 galbeni ca ajutor studenților I. Slavici de la Universitatea din Viena și M. Eminescu la Universitatea din Berlin, pentru depunerea doctoratului și teză, alături celui d-ntului 40 și celui d-ntul doilea 100 cu condițiunea ca acesta din urmă să însoțească Ministerul aștept 100 galbeni.

Acosta cu tot respectul o supun la cunoștința D-Voastră rugîndu-Vă să binevoiți a decide ce este de făcut pentru înapoierea menționatului sumă, fiindcă nominal se află întors în țară și în serviciu de Revisor școlar al distr. Iași-Vaslui.

Capul Diviziei, Vlădoianu *)
16 Aprilie
Se va cere restituirea.

În urmare, contabilitatea redactează adresa către Eminescu, cu vînzare de ordin cu acesta și restituirea citată sumă. (Datarea și semnătura apostolului trimis la însemnarea lui Maiorescu din 7 mai 1876: „În perioada Orăscu de doi săptămîni în fostul meu minister al Instrucțiunii s-au revocat act de multe cit a fost cu puțință Nica, Polizu, destituții, Slavici, îndepărtați din amîndouă locurile ș.a.m.d.”).

Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice
Diviziunea Contabilității
Nr. 3446
București
27 aprilie 1876

Domnule Revisor,
Suma de galbeni unui sută (100) ce vi s-a trimis la Berlin pentru depunerea doctoratului și lipirarea tezei, vi s-a acordat cu condițiunea ca la întorcerea în țară s-o însoțiți Ministerului și fiindcă după trecerea de doi ani aproape de aștăzi s-a că nu ați înapoiat citată sumă, subsemnatul vă invită a o înapoia imediat conform condițiunii sub care vi s-a dat.

Primiți, Domnule, asigurarea considerățiunii mele.
Ministru,

Cap. Div. Vlădoianu
Domnului Mihail Eminescu, revisor școlar al Distr. Iași-Vaslui, * la Iași *

Tradiții din familiile Aglaiei și căpitanului Matei Eminescu confirmă restituirea de către poet, în rate, pe durata de doi ani, a sumelor modice datorate. Sînt însă unele detalii care argumentează contrariul. În primul rînd, adresa reproducă mai sus, scrisă cîteț, pe lîrte cu amănuntul, pe sînt în 17 februarie 1876. În al doilea rînd, ordinul nu poartă semnătura subscrisului. În fine, la 27 aprilie 1876 Orăscu nu mai era ministru de trei zile. În ziua de 27 aprilie proha puterea guvernului apozitiei coalizate prezidată de Manolache Kostache Epureanu, pe care Eminescu îl prefera în mod deosebit și care îl și mențiu în post de revisor pînă la 1 iunie 1876, cînd noul ministru liberal Gh. Chișu îl destituie printr-un act de samavolincie arbitrară. Starea suferențelor de atunci a poetului o atestă în toată amărăciunea realității și deprimante scrisoarea trimisă Veronicăi Milea în 6 iunie 1876:

„Canalia liberă a nimicîi ideile ce mi le făcuseră despre viață! Rămăsă fără o poziție materială asigurată și purtînd locuința moroală ca o rană care nu se mai poate vindeca, noi fi nevoit să reiau toaigul pribegiei ne acînd nici un scop, nici un ideal. Crede-mă, stimată Doamnă, că de azi sînt un om pierdut pentru societate. O singură fericire ori renaște în sufletul meu, dacă aș putea să ascund nedreptatea. Posteritatea nu vreau să afle că am suferit de foamă, din cauza fraților mei. Sînt prea mîndru în sîrtaea mea. I-am disprețuit și acești gești e prea mult pentru un scriitor care nu s-a coborît în noieria vremurilor de azi”.

Că autorul Ministerului Instrucțiunii a fost numai un „împrumut” oficial și n-a acoperit știutele nevoi de trai ale lui Eminescu, ne-o dovedesc mărturiile colegilor lui de studii, numeroase apeluri adresate de el familiii din Iași și prietenilor din țară ca să-l sprijine bănește. În manuscrisele eminesciene, printre concepte, însemnări și variante finale, se pot citi etvea redactări de telegrama, peste cuvintele cărora poetul face numeroase bifări și punctări pentru ca pe formularea cea mai concretă să poată plăti minim expedierea lucrurilor în țară. Reflectînd asupra acestei cereri mîgălite în aspră sîrdoie, mai pot vedea nedumeriri asupra cauzelor materiale care l-au împiedicat pe poet să obțină titlul de stat la Berlin în vara 1874?

Aug. Z. N. POP

1) Repertoriul prezintă Adunării Deputaților în ziua de 10.22 Martie 1877 de către comitetul de cenzură a foștilor miniștri din judecătul București, 1877; Călinescu, T. Maiorescu, în București, 1940, pag. 15-17; idem, T. Maiorescu și contemporanii lui, București 1943, pag. 185-188.
2) Arhivele Statului, București, Fond. Ministerul Instrucțiunii Publice, dosar 288 bis/1876, I.
3) T. Maiorescu, Însemnări literare, I (1858-1880) Buc. (1936), pag. 243.
4) Siera.
5) Siera.

La 19 martie a.c. a a sînt din viață, după o lungă suferință, poetul de limbă maghiară Tompa László, reprezentant de seamă al literaturii din țara noastră.

Născut în anul 1883 în satul Betești raionul Odorhei, poetul s-a afirmat de timp-priut o orientare consecventă realizată în creația sa și printr-o atitudine democratică. Încă în primele sale poezii publicate între anii 1903-1914, vibrează un protest sincer împotriva nedreptății sociale, se afirmă ideile nobile ale progresului și paizieiile între popoare. Volumele publicate ulterior, printre care „Vintul de miază-noapte” (1925), „Nu te teme” (1928), „Omule unde ești?” (1940), se caracterizează printr-un amănunțat studiu și o remarcabilă poiză artistică, stilul său pe Tompa László la loc de frunte în literatura noastră progresistă dintre cele două războaie mondiale.

În versul impresionant, poetul a condamnat fascismul și orocile războaiului deșelant de el.

Activitatea literară de peste 80 de ani a lui Tompa László a culminat cu lucrările publicate după 23 August 1944. Cu toată vîrsta înaintată, poetul a știut să dea glas bucurii poporului de a construi o viață liberă, a cînta în versuri înălțătoare tîcșurile suferinței care apar o dată cu socialismul, viciilele și optimismul oamenilor noi. Rămîna de neuitat poeziile adresate tinetului și tîmănilor la pace, pînă la se de încercare în vîntul luminoș de patrie noaste. Creația scriitorului s-a îmbogățit, în acești ani, prin apariția unor noi volume antologice.

Pentru meritele deosebite în dezvoltarea literaturii noi din țara noastră, poetului i-au fost acordate distincții de stat.

Morcașe lui Tompa László este o mare pierdere pentru literatura țării noastre. A plecat dintre noi un poet valoros, un artist celocian de mare talent.

Numeralul cititor, alături de colegii săi de acis, îl vor purta mesaj ambli-treia în inimile lor.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN R.P.R.

TELEGRAMA

Familiei scriitorului TOMPA LÁSZLÓ
Odorhei
Adine îndurată de vînzare încoșării din viață a poetului Tompa László, reprezentant de seamă al literaturii din țara noastră, conducerea Uniunii Scriitorilor din R.P.R. vă roagă să primiți sincere condoleențe.
Activitatea literară de peste 80 de ani a lui Tompa László și figura lui vor rămîne viu în inimile scriitorilor din patrie noastă.
În numele conducerei Uniunii Scriitorilor din R.P.R.
Președinte
MIHAI BENIUC

IN MEMORIAM

Înalt, cu o față coluroasă, ale cărei riduri adînci conturau o geografie înimă a răspunderii, grav; o gravitate care contrasta cu ochii de o strălucire blîndă, poetul lui va rămîna totdeauna în amintire ca personificarea a bărbăției, gloriei lui, nu numai atunci cînd vorbea, dar mai ales cînd asculta melodiile poezilor lui, a fost asemănat pe drept cuvînt, unul dintre exegeții săi, cu cel al violoncelului; o tonalitate adîncă, o melodicitate reținută, prin care răzbate bucuriumul unui artist care își realizea opera vegînd asupra destinelor omului.

O opine ce părea unanimă îl vedea în ipostaza creatorului solitar. Adevărat, poetul s-a lînat departe de grupările, literare decenii de-a rîndul, dar n-a fost niciodată un însingurat. Un unanimitate aduc, rădăcini în cele mai luminoase tradiții ale spiritului, o sensibilitate ce-l apropia de suferința poporului, l-au ajutat să transforme, în anii săpîntirii lui, aceste solitudine într-un protest, dreptul poporului la libertate. Meditația graivăzică în jurul problemelor mari ale epocii, răspunsul poetului purtînd mesajul idealurilor sale înaintea Bătrîn, lupul din boala, ce pînă la urmă l-a curmat viața în acest mai cu plîm albatre, el și-a părăsit, după Elberare, cu o încredință bărbătească solitudinea, descînd în bucurie în ritmul vieții socialiste, optimismul vremurilor noi. Poezii de care vibreză un accent al tinereții autentice mărturisesc energiile nesecate, reînscute ale lui Tompa László. Alte poeme sînt dedicate luptei pentru pace, activității constructive în care bătrînul poet întrezărea, pe drept cuvînt, profilul moral al omului eliberat de umilințe și de prejudecățile trecutului. Volumele lui antologice, apărute după Elberare, se întregesc la fiecare ediție cu versuri noi, cucerind din ce în ce mai mult un public cititor larg și entuzias.

Socialismul l-a oferit lui Tompa László posibilitatea ca în ultimii săi ani să-și dedice toate energiile unei opere de creație închinată triumfului vieții. Astfel, existența acestui poet și om, de o pilduitoră integritate etică și artistică, și-a găsit împlinirea, sensurile ei adevărate, în zilele noastre.

SZASZ János

Calul năzdrăvan

Vieții mele, - această biată gloabă -
De-ar fi să-i dau o vadră de joratic,
S-ar scutura o dată și s-ar face
Un armăsar cu coamă ca de aur,
Iar eu atunci aș trece, fiind chipesc,
Dolind voios prin lunca de mătăse,
Călare, către soarele-răsare!

Aș înota așa prin marea-naltă
De iară-nrouată — voinicește
Și-n timp ce sub copite-ar singera,
Frîniți, tandafirii de galopul nostru,
Eu fiintă aș privi semeț în soare.

La poarta-nfuneatului polat
Balaurul l-aș cășăpi, rîzînd:
Înfiorat aș sta, privind minune
Înfăptuită-a visurilor mele.

1927

În romînește de H. GRAMESCU

N. MIHĂESCU

ARISTIDE LEONTE (Craiova) — Am primit cîte două plîcitur. Din nou ne bucurăm de tunelul de-aur de care dispuneți: sensibilitate, finețe, subtilitate apținîndine profundă de a se înțelegi „însoțitului” fără a-l uide, etc. Din păcate, ele nu-și găsesc decumdată, valorificarea pe care o merită și nu e vorba în primul rînd, cum spuneți, de „culoare”, vite, pronunțată, ci de consistență, de înțelegere, de comunicabilitate. Dus. cultivați de preferință poezia cu poantă, notația, impresia directă. Ori, în acești caz, dacă păstrați toată lumina, toate „cheile”, pentru ultimul vers, acesta trebuie să fie un versant, revelator, în stare să lumineze întregul, să-și descopere înțelesul, să-și însușească comunicabilitatea. Cîntați și în reducere pe cit posibil și înțir-ne la curent cu progresive.

I. COSTIR. — Există o anime vînzată și îndembură, dar și în mare neajuns: obscuritatea. Mai trimiteți.

FLORIN BOSTIU (Gherla) — E un freamăt liric, fără îndoaia, în versurile trimise, dar este suferit în cea mai mare măsură de multul neajuns, din cauza soluțiilor verbale necontrolate, din

cauza nebulozității, a aproximățiilor, parcă voite, artificiale. Străduiți-vă să depășiți aceste neajunsuri și mai trimiteți. Așteptăm vești noi.

MANEA A. (București). — Sînt unele semne promițătoare, mai trimiteți.

Florin Calomir (Alexandria), C. B. Dolinescu (Cluj), A. Mihăilescu (Loco), Octavian Carlian (Loco), Ion Avădanei (P. Neamt), Liviu Morvan (Turda), George Barbu (Căminari), Aurel Arbore (Vatra Dornei), Florin Manea (Brăso), Ion Vlădighin (Loco), Aurel Izvoranu (I. Cluj), I. Dumitrescu (Ploiești), G. Drăgănescu (Buzău), Ion Mînușel (Bădănti): dată de manuscrisele trimise și discutate anterior, nu se pot observa progrese deosebite. Străduiți-vă să continuați și mai trimiteți din cînd în cînd.

DIM. RĂDULESCU (Loco). — Se văd bine semnele îndelunga-

te întreruperi: versul e greoi, uscat, prozic, insuficient de art și exprimă bunete din atenție. E necesară o perioadă de „antrenament”, ca să sciem așa, care să vă aproprie de rezultate mai bune și de înțelegerea din cîntăntism.

ANTON BOGDAN (Iasi). — Nu e un pas înainte. E încă prea rafinată, frigidă, notația. Ce-ar fi să încercați a aduna într-o structură echilibrată, în jurul unei idei poetice, aceste impresii și filozofii, sensibile, pînă ac tism, dar răziate, centrîndu-se?

DIMITRIE BALAN (Râmnic). — Nu e lipsită de călărit încercarea dus de parodie. Mai trimiteți.

Constant Nicola (Loco), Al. Ivan (Oltenița), C. Balan (Iasi), T. Constantin (Brăila), Petru Necula (Iasi), I. Sîmbra (Iasi), V. V. Georgescu (R. Vilcea), George Coandă (Trigoviste), E. Alexan-

drescu (Râmnic), Al. Muresan (Căldărași), V. Doru (Constanța), Armeanu Valeriu (T. Severin), Ion Mărgineanu (I. Sibiu), T. Onescu (Mădăria), C. Calotianu (Loco), Radu Nicolae Dan (Craiova), Petre Vlad (Loco), Sandu Negura (Ploiești), D. Oarceacu, E. Donar (Galați), D. V. Macloe (Loco), St. Mergăș (Loco), Petru Voinescu (Brăso), Arsenie Aurelian (Loco), Ion Jurca (Timisoara), Andrei Rațu (T. Ocna), Talus (Loco), Emil Dumărescu (T. Severin), A. Leonte (Loco), Alin Zăre, Marin D. Vălașu (Devin), Stefan Iosif Stroia (Gătaia), Turcu Tralan (Timisoara), I. Dumbrăvescu (Loco), D. Pietraru (Iasi): compuneri relativ înfrîșite, nu înțalte de unele însușiri, dar de niveu încă modest. Mai trimiteți ceea ce credeți că depășește acest nivel.

Geo DUMITRESCU

PREZENTE ROMNEȘTI

Edgar Lee Masters este, alături de Edwin Arlington Robinson, Carl Sandburg, Robert Frost, unul dintre promotorii „renașterii de la 1913”, mișcare care marchează începutul poeziei americane moderne, urmând exemplul marelui Whitman, primul care rupe cu influența engleză, devenind înfapt în dezvoltarea literaturii Statelor Unite.

La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX apar niște poezii al căror realism se opune în mod radical tradiției sau regulei. El nu seamănă nici unu cu altul, dar cel mai mare — și cel mai mare — se înfățișează în simplitate laică, democratică și umană.

Edgar Lee Masters s-a născut în 1869 și a încercat în literatură toate meseriile, călătorind oarecum ca o cerceadă pe America. Publică în 1898, „O carte de versuri”, iar în 1902 „Maximilian”, o tragedie în vers alb, umplută de aile clevea cărți, arătându-se încă influențat de Poe și Shelley. Inițial în amicala revistă de poezie „Poetry”, care apare lunar la Chicago din 1910, Masters își găsește modul propriu și uimesc pe toți în 1915, publicând în New York „Spoon River Anthology”. Spoon River e un cântec din Middle West, tipic american, pierdut undeva între muntii Apalași și Stîncoși. Uimind ideea îngustă de așezare de un gazetar, poezia intră în circuitul cititorului și imaginează un epilog pentru fiecare mori, aceluși sub formă de confesiune la persoana întâia, având drept titlu, ca pe o plină de mormânt, numele celui îngropat. Rezultatul e o antologie de oameni, oameni de tot felul, vorbind, plângându-și cauza și interesul de clasă în versuri liber lavozate de caracteristici analitice ale limbii engleze. Similitudină acestor măști este postumă nu e deloc descoperită, dimpotrivă; morții din Spoon River, nu au învățat din moartea decii prieteni vii și îndemnatul pentru că rămasi este „înaltă, înaltă, înaltă”. Căruia s-a bucurat de mare succes și de răspândire alți în Statele Unite și în Anglia. Opera sa ulterioară („Cinecile și satul”, „Valea cea mare”, „Judecata de apoi”, „Lăutul morții”, nu egalează Antologia din Spoon River. Poeta a murit în 1932.

Edgar Lee Masters a fost făcând cunoscut prima oară cunoscutul roman în 1929 prin făcându-l pe Tom Piliat, care a intrat excelent spitalul morții poet american.

P. P.

EDGAR
LEE
MASTERS

KNOWLT HOHEIMER

Eu am fost primul rod al bătaiei de la Missionary Ridge.

Cînd am simțit glonțul intrîndu-mi în inimă Mi-aș fi dorit să rămîn acasă, mai bine să merg la-nchisoare

Fiindcă-i fuseram porcii lui Cui Trenary, —

Decît să alerg să mă-nrolez în armată.

De-o mie de ori mai curînd la-nchisoarea districtului

Decît să zac sub marmura asta cu aripi,

Sub acest piedestal de granit,

Purînd cuvintele „Pro Patria”!

Ce naiba or fi însemnînd ele, de fapt?

ELSA WERTMAN

Eram o fată de jîran din Germania, Roză, cu ochi albaștri, puternică și fericită, Și primul loc unde am lucrat a fost la Thomas Greene.

Într-o zi de vară, pe cînd ea lipsea, El o intrat în bucătărie, m-a prins În brațe și m-a sărutat pe gît

Cînd tocmai întorceam capul... Apoi nici unul din noi

N-a pîrît să-nțeleagă ce se-nîmplă Și am plîns înțelebînd-mă ce va mai fi cu mine, Și am plîns, am plîns cînd taina mea a-nceput să se vadă.

Într-o zi doamna Greene a spus că ea înțelege,

Că n-o să-mi facă nimic, Că, neavînd copii, o să-l adopte ea.

(El îi dăduse o fermă ca s-o împăce).

Așa că s-a ascuns în casă și a răspîndit zvonuri

Ca și cum trebuia să i se înfalpe ei,

Totul a mers bine, copilul s-a născut — erau tare buni cu mine.

Mai tîrziu m-am măritat cu Gus Wertman și anii au trecut.

Dar — pe la întruniri politice, cei din jur credeau

Că elocvența lui Hamilton Greene mă face să plîng —

Nu, nu era asta pricina.

Nu l Voiam să spun:

E fiul meu l Fiul meu l

HOD PUTT

Bu zac aici chiar lingă mormîntul Lui Moș Bill Piersol, Care s-a-mbogățit făcînd negoț cu indienii și care

A dat apoi faliment

Și a ieșit din treaba asta mai bogat ca oricînd.

Iar eu, sătul de trudă și de sărăcie,

Văzînd cum ajunseseră bogăți Moș Bill și alții,

Am ieșit un călător lingă Proctor's Grove, într-o noapte.

Omorîndu-l fără să vreau.

M-au judecat și m-au spînzurat.

Asta a fost felul meu de a da faliment.

Acum, noi, care am fost falșiți, fiecare în felul lui,

Dormim în pace unul lingă altul.

JACK ORBUL

Cîntasem cu vioara toată ziua la bilcîul comitatului.

Dar la-ntors acasă „Butch” Weldy și Jack Mc. Guire

M-au silit să tot cînt într-una melodia „Susie Skinner”

Pe cînd ei rîdeau și biciuiau călîi

Îndemîndu-i la goană neburd.

Așa orb cum eram, am încercat să mă dau jos

Cînd brîșca s-a rostogolit în șanț,

Și m-au prins roțile și m-au ucis.

Dar aici e un orb cu o frunte

Mare și albă ca un nor,

Iar noi scripăria — de la cel mai vestit pînd

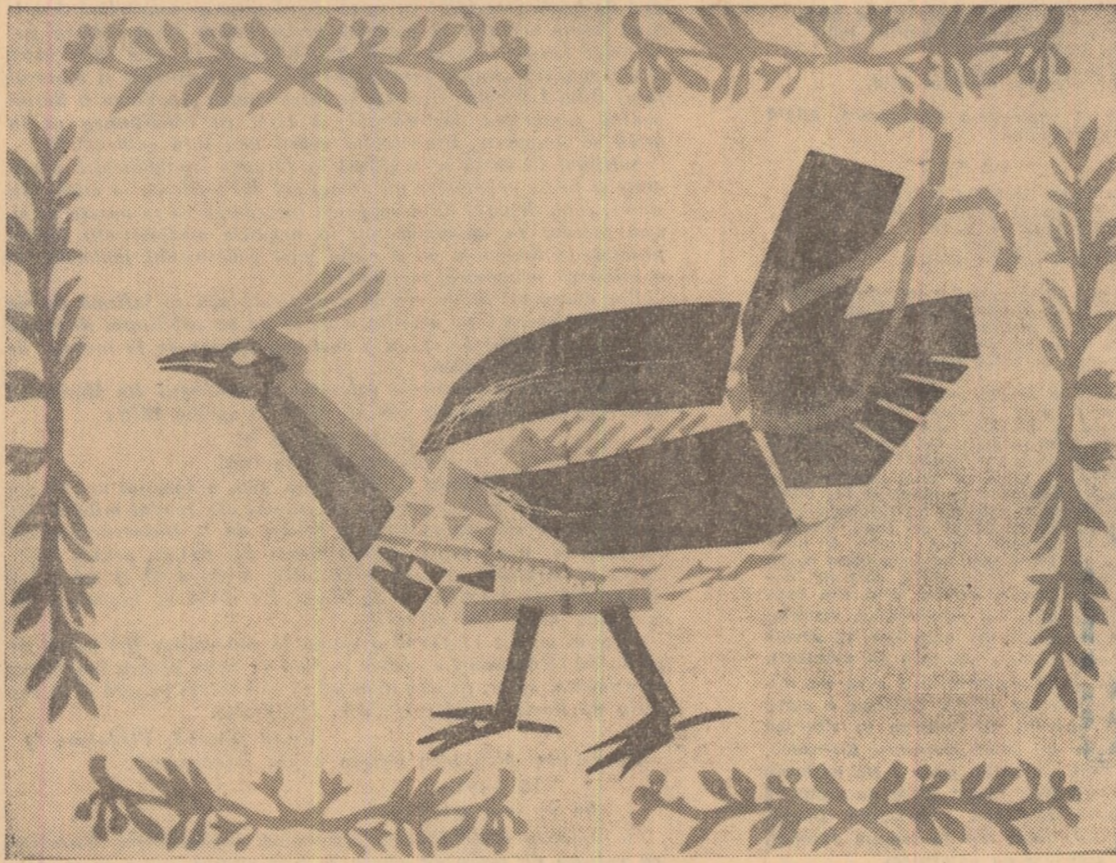
la cel de pe urmă,

Scriitorii de muzică și povestitorii de basme —

Sîdm cu toții la picioarele lui,

Ascultîndu-l cum cîntă despre căderea Troiei.

În romînește de PETRU POPESCU

Ilustrație la volumul de basme rominești apărut recent la Tokio.

Prea puțin cunoscut la noi, îndrăgit și urit, admirat și hultit în patria sa, Kurt Tucholsky, poate cel mai strălucit condei satiric între primul război mondial și instaurarea teroarei hitleriste, cunoaște azi, în întreaga Germania, o nouă popularitate. Sute de articole scripitoare de spirit și vervă, pamflete politice, impresii de călătorie, cronici rimate, versuri umoristice și necruțătoare, poezii în genul cîntecelor pentru estradă, reportaje, aforisme, numai parțial strînse în culegeri în timpul vieții sale, circulează azi în ediții de mare tiraj, ca volumașul de buzunar pe care-l avem în fața ochilor, dar și sub formă de „opere” scoase de aceeași editură precum și omologul cu clasicii literaturii germane, în seria de „Cărți de citire pentru zilele noastre”, editate în Germania democratică.

Conceptele ca luări de atitudine față de problemele epocii trăite, legate de împliniri și situații acum revolute, atacurile, ironiile, sarcasmele, glumele, strigătele de revoltă, apăsările pasionante ale acestui spirit mobil și pătrunzător cîștigă din perspectiva timpului o valabilitate mai puțin circumscrișă de condiții locale.

Revoltat de timpuriu împotriva mediului său — burghezia berlineză sub imperiul wilhelmean — Tucholsky și-a manifestat încă de pe băncile școlii neconformismul și talentul în revista umoristică „Ullk”, apoi în scrisorile sale de pe front: din notații hazlii și amare, unele versificate apare

toată mizeria tranșelor și absurditatea întregii tragedii mondiale, cu atât mai greu de suportat cu cît mințile lucide disting cauzele și scopurile războiului imperialist. Afirmîndu-se ca publicist îndată după 1918, Tucholsky își îndreaptă atacurile îndeosebi împotriva ipocriziei politice a Republicii de la Weimar, împotriva militarismului renăscut și fascismului lăsat să prindă putere în chiar încurajaj.

Împotriva justiției de clasă, intoleranței, marginalizării, suferințelor, lipsei de omenie a autorităților. Toți exponenții tarelor sociale, al spiritului de castă, birocrății strîmii la minte și la inimă, naționalismului cu ochelari de cal, căldicel de toate nuanțele, dispuși să accepte orice din comoditate sau în numele ordinii stabilite, li erau parca dușmani personali. Intoleranța sa față de orice abuz de putere, răutate, meschinărie, prost gust și orbire li făcea să angajeze o bătaie pe toate fronturile deodată. Intensiunea sa, violența atacurilor, luarea în deridere fără menajamente, li atrag dușmănie nerăbdătoare a tuturor spiritelor retrograde.

Posedat de pasiunea scrisurii, Tucholsky și-a urmat calea cu tenacitate, minuiind satira, în mod deliberat, ca armă politică. Numai un exemplu poate da o imagine despre felul în care, pornind de la un pretext anecdotic, reușea să ridiculizeze autoritățile și să avertize în treacă o săgeată în cel mai puternic partid de dreapta din acea epocă. (Cităm rezumatul). Din grădina zoologică scapă un leu. Berlinul e ca un furnicar răscolit. Toate telefoanele sună deodată. Singurele care nu sînt pierdute sînt domnișoarele de la centrala telefonică: ele își văd de îndatoriri cu singe rece. Viivă mare în redacțiile ziarelor — se scot ediții speciale. Bursa e în fierbere, acțiunile urcă și scad vertiginos... La Ministerul Apărării Reichului tocmai avea loc o constituție a subcomisiei comitetului de cercetare. Aceasta examina propria sa indispensabilitate, cînd li parvine groaznică veste. Sedința se întrerupe. Două ofițeri de stat major împreună cu referenții lor elaborează cît ai zice pește un plan de campanie cerînd: 2 corpuri de armată, înălțimea a 24 posturi suplimentare de ofițeri de stat major etc. etc. Autoritățile „lucrînd febril, înființază o secție de protecție împotriva leilor și în mai puțin de jumătate de oră apar pe toate coloanele de aliași și toți copacii din oraș, ațîșe tipările de partidul național popu-

lar, avertizînd cetățenii de pericol și sfîrșind cu: „De vină sînt evreii! Volaj! pentru deutschnationale Volkspartei!”

Dincolo de aspectele comice benigne ale cotidianului, de care li place să facă haz, Tucholsky vizează tare profunde și esențiale: de multe ori pune degetul pe rană, în caracterizări de-a dreptul profetice, de pildă cînd combate „superstiția germanului” de a crede că se poate dezbrăta de răspunderi ascunzîndu-se după pretense obligații impuse de o funcție. „Eu ca om, zice funcționarul veșnic în serviciu comandat, sînt de părerea d-voastră, dar eu ca funcționar...” sau „ca militar”, sau „ca judecător...” — acești „schizofrenici” ce-si scindează eul” închid „omenia” într-un seriat ce se descurcă doar acasă, în întimitate. Acuzîndu-l de o asemenea lașitate, și „dubla contabilitate” pe germanul mediu pe care în esență li vede ca pe „supuși” lui Heinrich Mann, Tucholsky își revelează concepția unitară și constantă în numele căreia minuieste neastîmpărată sa pană a umanismul!

Uneori violența polemică îi trădează temperamentul irascibil și vehement, alteori accente de emoție ne lasă să înțezim într-un fond de bunătațe. Astfel din Franța, unde se stabilește pentru cîțiva ani, fiind numit corespondent și de unde continuă să fie prezent în actualitate, colaborînd și la revista socialistă „Arbeiter-Illustrierte”, trimite articole emoționante despre gîzduirea unor copii germani de către „inamicul secular” (erau anii de

criză, inflație și șomaj în Germania), despre urmele încă vizibile ale măcelurilor de la Verdun, tot ațtea pledoarii inflăcărâte pentru înțelegere și pace. Vizitînd gropile comune, satele distruse, și retrîind în gînd orădele, petrecute în acele locuri, ironistul veșnic pornit pe harță cedează cuvîntul omului simțitor, îndurerat de suferințele altora. Avea, cum s-a exprimat odăită „o inimă de aur dar un plisc de fier”.

Complexitatea personalității sale se traduce și prin diversitatea modurilor de exprimare. Săptămînalul Weltbühne, cea mai combativă și eficientă tribună publicistică germană între cele două războaie, revistă la care colaborează permanent cu mai multe articole deodată, avea nevoie de încălțuri diferite, cîci „cine ar crede că în Germania un eseist politic poate avea umor, că un satiric poate fi serios, că un spirit jucăuș cunoaște legislația, că un autor de impresii de călătorie poate face versuri hazlii? Umorul discreditează”. Astfel Tucholsky plus cele patru pseudonime ale sale, devine colaborator quintuplu. Jocul n-a început din intenții de mistificare, dar cu timpul persoanele fictive s-au diferențiat, s-au emancipat. Tucholsky a scris cu Peter Panter proză satirică scripitoare, cu Theobald Tiger versuri, cu Ignaz Wrobel pamflete și articole social-politice, iar sub numele legendarului Kaspar Hauser, eseuri umaniste. Cel cînd a fost luajul drept personaje diferite și spre amuzamentul redacției, se primeau scrisori în care cite un cititor li injura pe unul și-li ridică în slăvi pe celălalt!

Comparația cu Heine se impune: sub masca ironistului un suflet sensibil, mai mult îndurerat decît amuzat de spectacolul absurdității și prosliei omenești, al rețelor cauzate de nedreptatea socială, de răutate și șcherazare. La fel ca Heine, Tucholsky a urit ideea „Germaniei” (între ghilimele) — adică țînza de raliere a spiritelor șovine, intolerante și obscurantiste, dar tot ca el și-a iubit patria și avea nu puțină însoimil gîndindu-se

cepu să scadă pe măsură ce se slinge în conștiința scriitorului speranța de a vedea triumful rațiunii și omeniei. În timpul exilului din Suedia, recurge adesea la țeseri violente, la sarcasme amare, crispate. Biețuise retele rîzînd alina vreme cînt li se pîrșurea remediabile; din refugiu a urmărit însă din ce în ce mai descurajaj evenimentele. În 1933, îndată după ce Hitler a ajuns la putere, li s-a retras cetățenia, călările lui s-au fost interzise și arse în piețele publice. În anul următor revistă „Weltbühne” e nevoită să-și înceteze apariția, după ce directorul ei, Karl von Ossietzky, purtător al premiului Nobel și oponent curajos al nazismului, fusese condamnat pentru înaltă trădare și executat. Individualist din fire, Tucholsky rămîne izolat de mișcarea de rezistență a emigrațiilor politice și, neavînd țărîna de a aștepta trecerea prin tunelul întunecat al istoriei căruia nu li zărea sfîrșitul cu ochiul speranței sau al lupătorului consecvent, se pierde în disperare și își pune capăt zilelor în 1935.

Apreciat de mulți cîntitori ca stilist virtuos și tonist irezistibil, astăzi Tucholsky apare ca om al unui altfelului care n-a cultivat umorul de dragul efectului hilariant. În acest sens a și pledat pentru drepturile satirei, contestate de conformiști: „să-tira e ceva cu totul pozitiv... prin nimic nu se trădează mai repede lipsa de caracter... decît alăcînd azi pe unul, mine pe altul”. La scriitorul german vorba de duh nu este un joc cu cuvîntele, ea acuză, demască, lovește. Dacă ridicolul ar putea ucide, autori satirici ca Heine și Tucholsky ar avea pe conștiință un număr de ucisuri de lăpșimeni. Departee de a fi un spectator de-geaj care-si plîmb o privire troncică peste firul vanităților și absurdităților umane, Tucholsky a fost un suflet frîmțat, spre deosebire, de pildă, de mult mai seninul Erich Kästner — și, ca mării clasici ai comediei, el a ridiculizat cu tristețe. De aceea titlul unei din culegerile sale ar putea servi drept motto pentru aproape tot ce a scris: „Învală să rizi fără să plîngi!”

Mariana ȘORA

* Panter, Tiger & Co., Rowohlt, Hamburg, 1962.

CĂRȚI ȘI IDEI

un umorist sever

„CĂRȚI DIN UNGARIA” este titlul unei reviste trimestriale care începează pe cîntorii din întreaga lume despre noutățile literare din R. P. Ungară. Revista, asemănătoare cu un catalog de cărți obșnuit, cuprinde parțial autorii și prezintă în rezumat cîntile de succes. Publică, de asemenea, articole ale diverselor personalități din lumea literelor, precum și ilustrații valoroase care însoțesc cîntile publicate.

DOUA CĂRȚI, apărute recent, reau în librăriile portoneze numele lui Alain Prima, „Cahiers de Lorien” (două volume, edit. Gallimard, introducere de Michel Servin) conține însemnările lui Alain de pe timpul cînd era profesor la Lorien; operă de literatură, în care vîntorul morții se impune prin îndăzneala unor gînduri asupra dragostei și a temelor, printr-un anticlasicism mai violent decît în „Propas”, printr-un stil mai simplu și mai natural, decît mai puțta strîlăcit și original al „doux”, Alain în „Les guerres” (Alain în război) de Georges Gantier (edit. Mercure de France) relatează întâmplări de pe vremea cînd Alain era pe front, ca buclă și telegrafist, ilustrînd dreptul acestuia față de autoritatea eozană.

DE O DEOSEBITĂ APROCHERE se bucură volumul Partii pite (edit. Albin Michel) în care Jean Cocteau și-a adunat apoi eseuri și țesuri clevilii, din care se remarcă „Despre travesti”, „George Sand și secretul seo. XIX”, un studiu despre Racine, un cînt despre pictorul Louis David și dramaturgul Corneille, precum și consideratiile asupra „Limitelor extreme ale inimii omenești”.

INSEMINĂRI

IN LIBRĂRIILE POLONEZE au apărut de cîntind două noi tomane inspirate de anul războiului și al primei pauze postbelice. Primul volum „Zile grele” de Feliks Siemionkowski este o cronică a evenimentelor la care a luat parte autorul și în același timp un document al activității Partidului Muncitoresc Polonez în regiunea Lubansk în timpul primului an de la eliberarea de sub ocupația hitleristă. Cel de al doilea roman este „Evidența lui Abel” de Andrzej Szczępiński. Autorul relatează evadarea unui ofițer german dintr-o închisoare poloneză. Înălțimea cu oamenii, gîndurile care li aclează trezesc în el conștiința culpabilității pentru crimele săvîșite în timpul războiului.

PROFESORUL ceh V. Cerny a descoperit în Cehoslovacia cî o publicat de cîntind plasa lui Calderon de la Barca: „Marele duce de Gaud”. Acesta pleacă o considerată, pînă nu de mult, ca pierdută.

Cu „Passion et mort de Saint-Exupery” (edit. Julliard), Jules Roy a vrut să scrie, după propria sa

mărturie, „un teevim pentru un eroi”. Cartea prezintă de asemenea un interes istoric, deoarece însoțgează ultimele luni ale vieții lui Saint-Exupery, cînd acesta — suspectat de tehnicienii aviației americane, rîu văzînd de gaullisti — era parca învaluit de atmosfera morții. În plus, Jules Roy a adunat toate informațiile existente asupra misteriosului sbor din 31 Iulie 1944 în care autorul Micul Prin și-a găsit moartea.

O BIOGRAFIE, scrisă de Marie de Vivier (edit. Pailhote) și un studiu „Nerval, expectanță și creație” de Jean Richer (edit. Hachette) atrag atenția asupra unui poet, au desul de cunoscut, care a lăsat unii din cei mai mari romantici francezi: Gérard de Nerval. Jean Richer este îndată înălțitorul ediției din plătete al autorului unei lucrări din 1847: „Nerval și doctrinele estetice”.

COMITETUL DEREDACȚIE

Teodor Balș; Ov. S. Cramăniceanu (redactor șef adjunct); S. Damian; Ștefan Gheorghiu (redactor șef adjunct); Eugen Șimon; Tiboriu Uta (redactor șef); Petru Lamb Zinec (secretar general de redacție).